

דרך קצרה

לעולם ישנה אדם לתלמידיו 'דרך קצרה' יוסף קורקוס - תיכון מיטב שובו ירושלים גמרא ב' - תשע"ז

לפניך שלושה קטעים במסכת סוכה לפי בחינת הבגרות:

קטע א - ב. - ג. (עד המילים: "מאן תנא להא דתנו רבנן") - 1.5 דפים

קטע ב - כד: (מהמשנה) - **כט:** (עד: סוף הפרק) - 5.5 דפים

קטע ג - נא. (מהמשנה) - **נב:** (עד: "וזקיף טובא") - 1.5 דף.

לדעת לקרוא את הגמרא - בנוסף לידיעת מהלך הגמרא ותוכנה, יש חובה גמורה לדעת כיצד לקרוא את הגמרא - היכן זוהי שאלה והיכן זוהי תשובה, ומה תוכן השאלה והתשובה. במבחן בגרות נוהגים לצטט משפט או שניים, ולשאול במה דנה הגמרא כאן? והאם זוהי שאלה ומהי השאלה?

שאלת מיומנות - החל מהשנה הקרובה השאלות במבחן יכללו גם שאלת מיומנויות. המיומנויות הנדרשות למבחן לשנה"ל תשע"ז הם: הכרת וזיהוי **מבנה הסוגיה**: שאלה ותשובה, קושיה ותירוץ, הוכחה, סתירה, מחלוקת. וכן הכרה וזיהוי של **מבנה משניות ברייתות** ומימרות אמוראיות המופיעות בגמרא: כאמד"ט [כותרת, אומר, מקרה, דין, טעם] זיהוי פסוקים.

במועד חורף וקיץ תשע"ז תהיה **שאלת מיומנות** על החומר שבין המשנה בדף כז. - המשנה בדף כח:

קטע שלא נלמד - החל מהשנה הקרובה, המבחן יכלול שאלת אנסין על קטע שלא נלמד, אך אין חובה לענות על שאלה זו, אלא שמי שיענה על שאלה זו תהיה לו עוד שאלת בחירה.

לכיתה יב - תהיה שאלה גם **מבוא לתושב"ע** מתוך החוברת במעגלי ההלכה מסלול תושב"ע **עמודים 9-26** (עד סוף נושא 2 המסתיים במילים: "על עצמה כמנהיגיה").

קטע א

דף ב.

משנה:

חכמים: סוכה הגבוהה מעשרים אמה - פסולה, ולרבי יהודה - כשרה.
סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים, או שאין לה שלוש דפנות, או שהחמה בה מרובה על הצל - כולן פסולות.

הקדמה: במסכת עירובין כתוב שמבוי שהוא רחוב שמשלושת צדדיו בנויות דירות עם חצרות סגורות ורק מצד אחד של הרחוב הזה הוא פתוח לרשות הרבים, אז כדי שביום שבת יוכלו להוציא דברים מהחצרות אל המבוי, צריך לעשות שני דברים, **דבר אחד** - לקחת מאכלים לסעודה ושמשוהו יגביה את המאכלים ויאמר שהוא מזכה אותם במתנה לכל מי שגר במבוי הזה. **דבר שני** - בפתח המבוי שפונה לרשות הרבים צריך לשים קורה של עץ או משהו אחר על גבי קצה הבתים של המבוי מצד לצד כדי שזה יהיה היכר וסימן שמותר בשבת להוציא דברים מהחצרות אל הרחוב של המבוי, אבל אסור להוציא אל רשות הרבים. ושם אומרת המשנה, שאם הקורה שהניחו בפתח המבוי היא הגבוה מעשרים אמה - אז כדי שיהיה מותר להוציא מהבתים אל הרחוב צריך למעט את גובה הקורה, ואילו לדעת רבי יהודה לא צריך למעט, אלא גם כך מותר להוציא מהחצרות אל הרחוב.

שואלת הגמרא על סגנון הניסוח: מדוע במסכת עירובין לגבי גובה המבוי לא כתוב פסול אלא ימעט, ואילו לגבי גובה הסוכה לא כתוב ימעט, אלא כתוב פסולה?

תשובה א - סוכה גבוהה מעל עשרים אמה, כיון שכבר מהתורה היא פסולה לכן כתבו פסולה, אבל מבוי שמהתורה כשר ורק כעת שכתבו את המשנה פסלו אותו מדרבנן, לכן כתבו שניתן לתקנו שימעט.
תשובה ב - גם דבר שפסול מהתורה כותבים תקנה שימעט, אלא שכאן במשנה שכותבת בבת אחת כמה הלכות שונות בסוכה כותבים בבת אחת על כולם פסולה, כי זוהי דרך קצרה לכלול את כולם, ולא לפרט תקנה בכל הלכה, אבל במשנה של מבוי שהוזכר רק רק הלכה אחת כתבו תקנה שימעט.

שואלת הגמרא: מניין למדה המשנה שסוכה הגבוהה מעשרים אמה - פסולה?

תשובה א - רבה: המקור לפסול למעלה מעשרים אמה, הוא מהפסוק: "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" - רבה מבין שפירוש הפסוק **שידעו** דורותיכם - הוא שהאדם שיושב בסוכה, הוא ידע וירגיש שהוא יושב בסוכה, לכן עד עשרים אמה אדם יודע ושם לב שהוא יושב בסוכה, אבל סוכה מעל עשרים אמה שלא שולטת העין ואינה רואה את הסכך אינו יודע שהוא יושב בסוכה.

תשובה ב - רבי זירא: המקור לפסול למעלה מעשרים אמה, הוא מהפסוק: "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב" - עד עשרים אמה אדם יושב בצל סוכה, אבל כשהסכך מעל עשרים אמה, זה לא צל מהסכך אלא צל מדפנות (קירות) הסוכה.

קושיית אביי על רבי זירא: לפי רבי זירא יוצא שמי שעושה סוכה בעשתרות קרנים (בין שני הרים שמסתירים את אור השמש) - לא יוצא ידי מצוות סוכה, שהרי שם קרני שמש על הסוכה בגלל ההרים שמסתירים את השמש.

תירוץ רבי זירא על קושיית אביי: אם נוריד את ההרים שבעשרות קרנים יהיה צל של סכך הסוכה, ואילו סוכה שהסכך למעלה מעשרים אמה, אם נוריד את הדפנות לא יהיה צל מהסכך - כלומר, צריך שהסוכה בפני עצמה אם היא בשמש היא תוכל לתת צל מהסכך עצמו ולא מהדפנות (מהקירות) שלה.

תשובה ג' - רבא: המקור לפסול למעלה מעשרים אמה, הוא מהפסוק: "בסוכות תשבו שבעת ימים" - ופירוש הפסוק הוא, שהתורה אומרת שבשבעת הימים תצא מדירת הקבע שלך ותשב בדירת עראי שהיא הסוכה, לכן סוכה עד עשרים אמה היא סוכה עראית, אבל יותר מעשרים אמה, הסוכה חייבת להיות חזקה כדי להחזיק כזה גובה ולכן אינה ארעית אלא סוכת קבע.

קושיית אביי על רבא: לפי רבא העושה סוכה ממחיצות של ברזל - לא יצא, אפילו אם הסוכה פחות מעשרים אמה, כי הרי היא סוכת קבע, ואין ההלכה ככה.

תירוץ רבא על קושיית אביי: עד עשרים אמה שאדם יכול לעשות את הסוכה עראית, גם אם יעשה אותה בצורת קבע יוצא, אבל למעלה מעשרים אמה הרי הוא חייב לעשות אותה קבע, לכן לא יוצא גם כשיעשה עראי.

דף ב:

הגמרא מסבירה:

שרבי **זירא ורבא** לא למדו את המקור לפסול סוכה שמעל עשרים אמה כמו **שרבה** למד, כי הם למדו מהפסוק: "למען ידעו דורותיכם" - כוונתו, **שהדורות** הבאים ידעו על כך שה' הושיבנו בסוכות, ולא כמו שלמד רבה **שהאדם** היושב בסוכה הוא צריך לדעת.

ורבה ורבא לא למדו מהפסוק של ר' **זירא** "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב" - כמו שלמד רבי זירא שצריך לקבל צל מהסכך ולא מהדפנות, כיון שהפסוק הזה אינו מדבר על אדם היושב בסוכות בחג הסוכות אלא זה פסוק שמדבר על ימות המשיח שנשב בסוכה אז. אבל לעומתם רבי זירא הבין שבנוסף לכך שהפסוק עוסק בימות המשיח, הוא גם עוסק בחג סוכות רגיל, כיון שיכלו לכתוב בפסוק: "**וחופה** תהיה לצל יומם" שזה היה מלמד רק על ימות המשיח שאז יהיה צל לצדיקים, ובכל זאת כתבו "**וסוכה** תהיה לצל יומם" - ללמדנו גם על דין על סוכה.

ורבה ורבי זירא לא למדו את המקור לפסול סוכה שמעל עשרים אמה כמו **שרבא** למד, בגלל קושיית אביי שהקשה עליו, כנזכר לעיל. ואף שרבא תירץ שעד עשרים אמה שאדם יכול לעשות את הסוכה עראית, גם אם יעשה אותה בצורת קבע יוצא, אבל למעלה מעשרים אמה הרי הוא חייב לעשות אותה קבע, לכן לא יוצא גם כשיעשה עראי. **מכל מקום** רבה ורבי זירא אינם מקבלים תירוץ זה, משום שבפסוק לא כתוב דוקא שסוכה צריכה להיות עראית, לכן אין ללמוד מהפסוק את גובה הסוכה.

כעת מביאה הגמרא דברי אמוראים בשם רב - והגמרא תדון לפי איזה דעה הם נאמרו:

דעה א' - רבי יאשיה אומר בשם **רב**: שבמשנה שנחלקו בסוכה שגבוהה עשרים אמה: **חכמים** - פסולה, **ורבי יהודה** - כשרה - המחלוקת היא דוקא בסוכה שהדפנות שלה **אינם מגיעות** עד לסכך (שהסכך מונח על מסגרת שעל גבי ארבע עמודים והדפנות סגורות לגמרי רק עד גובה מסוים), אבל אם הדפנות מגיעות עד לסכך אז גם לדעת חכמים - הסוכה כשרה אף שהיא יותר מעשרים אמה - **כעת** הגמרא מסבירה **שרבי יאשיה** חושב כמו הסיבה של **רבה** - שלמעלה מעשרים אמה הסוכה פסולה, משום שאין העין רואה את הסכך, ולפי זה כשהדפנות מגיעות לסכך העין עוקבת אחרי הדפנות ורואה את הסכך.

דעה ב' - רב הונא אמר בשם **רב**: שבמשנה שנחלקו בסוכה שגבוהה עשרים אמה: **חכמים** - פסולה, **ורבי יהודה** - כשרה - המחלוקת היא דוקא בסוכה שאין בה שטח של ארבע על ארבע אמות, אבל אם יש בה ארבע על ארבע אמות, אז גם לדעת חכמים - הסוכה כשרה אף שהיא יותר מעשרים אמה - **כעת** הגמרא מסבירה **שרב הונא** חושב כמו

הסיבה של **רבי זירא** - שלמעלה מעשרים אמה הסוכה פסולה, משום שאין צל בסוכה מהסכך אלא מהדפנות, ולפי הסבר זה אם הסוכה רחבה ארבע על ארבע אמות אז יש צל מהסכך גם אם הסוכה גבוהה יותר מעשרים אמה.

דעה ג' - רב חנן בר רבא אמר בשם **רב**: שבמשנה שנחלקו בסוכה שגבוהה עשרים אמה: **חכמים** - פסולה, **ורבי יהודה** - כשרה - המחלוקת היא דוקא בסוכה שאינה רחבה בשטח כדי שראשו רובו של האדם וגם שולחנו יכנסו בה (שזה יוצא 7 טפחים על 7 טפחים), אבל אם הסוכה רחבה כדי ראשו רובו ושולחנו, אז גם לדעת חכמים - הסוכה כשרה אף שהיא יותר מעשרים אמה - **כעת** הגמרא מסבירה **שרב חנן בר רבא** לא חושב כמו אף אחד מהדעות לעיל (לא כרבה, ולא כרבי זירא ולא כרבא).

כעת הגמרא תסביר אם ישנה מחלוקת בין שלושת הדעות בשם רב שהובאו לעיל:

רבי יאשיה שאמר בשם **רב**: שבמשנה שנחלקו בסוכה שגבוהה עשרים אמה: **חכמים** - פסולה, **ורבי יהודה** - כשרה - המחלוקת היא דוקא בסוכה שהדפנות שלה **אינם מגיעות** עד לסכך - הוא בוודאי **חולק על רב חנן ורב הונא**, כיון ששניהם נתנו מידה לאורך הסוכה שבה חכמים גם מסכימים שסוכה למעלה מעשרים אמה כשרה, אבל רבי יאשיה לא נתן מידה.

אבל רב הונא ורב חנן לכאורה נחלקו ביניהם מהו המינימום גודל של סוכה כשרה, ששניהם שמעו מרב שמעל הגודל המינימום של סוכה גם חכמים מכשירים סוכה אפילו שהיא מעל עשרים אמה, ורק הם נחלקו מהו המינימום גודל של סוכה כשרה.

אבל הגמרא דוחה ואומרת שגם רב הונא וגם רב חנן **מסכימים** שהמינימום גודל סוכה הוא סוכה שנכנס בה ראשו ורובו ושולחנו שהוא 7 טפחים על 7 טפחים, **אלא שהם נחלקו** בדעת חכמים במשנה שפסלו סוכה שמעל עשרים אמה, שלדעת **רב חנן** - מחלוקת חכמים ורב יהודה היא דוקא בסוכה שיש בה בדיוק 7 טפחים על 7 טפחים, אבל יותר מזה גם חכמים מסכימים שסוכה שמעל עשרים אמה כשרה. ואילו לדעת **רב הונא** - מחלוקת חכמים ורב יהודה היא דוקא בסוכה שיש בה **שטח** יותר מ7 טפחים על 7 טפחים עד שטח של 4 אמות על 4 אמות, אבל יותר מזה - הסוכה כשרה אף שהיא מעל עשרים אמה.

הגמרא מביאה ברייתא ממנה היא תקשה על רב הונא ורב חנן - אבל תחילה הגמרא תסביר את הברייתא:

בברייתא כתוב שרבי יהודה אומר שסוכה שגבוהה אפילו עד ארבעים או חמישים אמה או יותר, ורבי יהודה מביא ראיה שהוא צודק, שהרי הלני המלכה (שהיתה גיורת) הסוכה שלה היתה גבוהה יותר מעשרים אמה, ונכנסו לסוכתה הזקנים הרבנים ולא אמרו לה כלום על גובה הסוכה - מכאן ראיה שחכמי ישראל הסכימו לרבי יהודה שסוכה כזאת היא כשרה. אבל **חכמים השיבו** לרבי יהודה שזה לא ראיה, משום שהלני המלכה היא אישה שפטורה מהסוכה, לכן לא אמרו לה כלום על גובה הסוכה. אבל **רבי יהודה השיב** לחכמים שזו כן ראיה, שהרי להלני המלכה היו שבעה בנים, **ועוד** (וחוץ מזה) כל מעשיה של הלני המלכה היא עשתה על פי חכמים.

הגמרא מסבירה את דברי רבי יהודה שאמר: "ועוד שכל מעשיה של הלני המלכה היא עשתה על פי חכמים" שכוונת רבי יהודה לומר הסבר נוסף כדי שלא ידחו את הסבר הראשון, שהסביר שהיו להלני שבעה בנים לכן הסוכה היתה צריכה להיות כשרה, ואף אם יגידו לרבי יהודה שבניה הם קטנים והיו פטורים מהסוכה, מכל מקום עונה להם רבי יהודה הסבר נוסף שלא יתכן שלא היה אחד מבניה בן שאינו צריך לאמו (שילד קטן אפילו שהוא פחות מגיל בר מצוה חייב בסוכה, אם הוא אינו צריך לאמו, כלומר, שהוא קם אינו קורא לאמו אלא מסתדר לבד), ואף אם יאמרו חכמים לרבי יהודה שקטן כזה חייב בסוכה רק מדרבנן ולא מהתורה, ואולי הלני לא הקפידה לקיים מצוות מדרבנן אלא רק מצוות מהתורה - לכן ענה להם רבי יהודה שהלני קיימה גם כל מצוות דרבנן - "שכל מעשיה על פי חכמים".

כעת הגמרא מסכמת - שלפי **רבי יאשיה** שאמר שאם הדפנות מגיעות עד הסכך, אז אף סוכה מעל עשרים אמה כשרה - זה מובן שרבי יהודה וחכמים נחלקו בסוכה שהדפנות אינן מגיעות לסכך, שהרי דרכה של המלכה לשבת בסוכה כזו שאין הדפנות מגיעות עד הסכך בשביל האוויר - לכן בסוכה כזאת נחלקו רבי יהודה וחכמים.

ומקשה הגמרא: אבל לפי **רב חנן ורב הונא** שמחלוקת חכמים ורבי יהודה היא דוקא בסוכה קטנה, שהיא רק 7 טפחים על 7 טפחים או בסוכה עד גודל של 4 אמות על 4 אמות - **לא מובנת הברייתא הנ"ל**, שהרי בסוכה של הלני המלכה נחלקו רבי יהודה וחכמים, והרי לא יתכן שהלני המלכה ישבה בסוכה כל כך קטנה, זה לא מתאים למעמד המלכה לשבת בסוכה כל כך קטנה.

דף ג.

מתרץ רבה בר רב אדא: הסוכה של הלני המלכה היתה עשויה קיטוניות קיטוניות - כלומר, סוכה שמחולקת להרבה חדרים, ואין בכל חדר יותר משבעה טפחים על שבעה טפחים, ולכן רבי יהודה הביא ראיה מסוכה זו לשיטתו, משום שכל חדר (קיטון) נחשב בפני עצמו, וכזו היתה סוכתה של הלני.

מקשה הגמרא: הרי סוכה זאת של הרבה חדרים קטנים אינה מתאימה למלכה, ובוודאי שהלני המלכה לא ישבה בסוכה כזאת אלא בסוכה עם אולם גדול.

מתרץ רב אשי: מדובר שלהלני המלכה היתה סוכה גדולה, שהיו בסוכה גם קיטוניות (חדרים קטנים), **חכמים** שחלקו על רבי יהודה סוברים שבניה של הלני ישבו בסוכה גדולה, אך הלני עצמה ישבה בקיטוניות (בחדרים הקטנים) משום צניעותה, ולכן הזקנים לא אמרו לה דבר, אף שהסוכה גבוהה מעשרים אמה ובקטניות שהם בדיוק 7 טפחים על 7 טפחים זה פסול לפי חכמים, משום שהיא אישה והיא פטורה ממצוות סוכה, ואילו **רבי יהודה** סובר שגם בניה ישבו יחד איתה בקטניות ובכל זאת הזקנים לא אמרו לה דבר, משום שגם סוכה מעל עשרים אמה היא כשרה כמו שסבר רבי יהודה.

כעת הגמרא תדון מהו המינימום שטח של סוכה כשרה?

רב שמואל בר רב יצחק אומר להלכה, שסוכה כשרה צריכה מינימום להיות בשטח שמכיל את ראשו ורובו ושולחנו של האדם היושב בה - שהוא שטח של 7 טפחים על 7 טפחים, כי 6 טפחים לראשו ורובו, ועוד טפח לשולחנו.

רב אבא שאל את **רב שמואל בר רב יצחק** שזה שאמרת שסוכה צריכה להיות לפחות 7 טפחים על 7 טפחים - האם זה כדעת בית שמאי? ורב שמואל בר רב יצחק השיב לו: בוודאי שזה **בבית שמאי**, אלא כמי? שהרי לדעת **בית הלל** הסוכה כשרה אף אם יש בה 6 טפחים על 6 טפחים.

ויש אומרים שאל את **רב שמואל בר רב יצחק** כדעת מי אמרת שסוכה צריכה להיות לפחות 7 טפחים על 7 טפחים? ורב שמואל בר רב יצחק השיב לו: זה כדעת בית שמאי ואין לזוז מזה.

מקשה רב נחמן בר יצחק: מניין אנו למדים שבית שמאי ובית הלל נחלקו ביניהם **בסוכה קטנה** שלבית שמאי היא כשרה רק ב7 על 7 טפחים ולבית הלל היא כשרה רק ב6 על 6 טפחים? הרי **ניתן לומר** שבית שמאי ובית הלל חלקו ביניהם רק במקרה של **סוכה גדולה** יותר מ7 על 7 טפחים, באופן שהאדם יושב בפתח הסוכה ושולחנו נמצא מחוץ לסוכה - שלדעת **בית שמאי** לא יצא ידי חובת סוכה אף שהסוכה כשרה מן הדין, בכל זאת לא יצא ידי חובת סוכה מטעם גזרה, שמא ימשך לכיוון השולחן שלו וישב בתוך הבית, ואילו לדעת **בית הלל** - יצא ידי חובת סוכה, כי לא חששו לכך שימשך לכיוון השולחן שלו וישב בתוך הבית, והראיה שבית שמאי ובית הלל נחלקו דוקא בסוכה גדולה ולא בסוכה קטנה - שהרי כתוב **במשנה**: "מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, לבית שמאי - פסול, ולבית הלל - כשר, ואם נחלקו בסוכה קטנה היה צריך להיות כתוב במשנה: סוכה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו, ולא כתוב כך במשנה שנחלקו בסוכה שאינה מחזיקה.

מקשה הגמרא: הרי יש לנו ראיה משני ברייתות, שבית שמאי ובית הלל נחלקו גם בסוכה קטנה:

שבברייתא ראשונה כתוב: **חכמים** (ת"ק): סוכה המחזקת ראשו רובו **ושולחנו** (7 על 7 טפחים) - כשירה, **ורבי** פוסל אם אין בה ד' על ד' אמות.

ובברייתא שניה כתוב: **רבי**: סוכה שאין בה ד' על ד' אמות - פסולה, **וחכמים** סוברים שאפילו אם אין בה אלא כדי ראשו ורובו (6 על 6 טפחים) - כשרה, ולא כתוב: "ושולחנו" בברייתא השניה.

אם כן, יש סתירה בדעת חכמים בין שתי הברייתות - לכן מבינה הגמרא שצריך לומר **שחכמים** בברייתא הראשונה סוברים כמו בית שמאי, ואילו חכמים בברייתא השניה סוברים כבית הלל - **ומכאן ראייה** שבית הלל ובית שמאי נחלקו בסוכה קטנה.

ומר זוטרא הביא ראייה נוספת לכך שבית שמאי ובית הלל נחלקו בסוכה קטנה. מר זוטרא מוכיח זאת מתוך דיוק במשנה, שכתוב: "בית שמאי פוסלים, ובית הלל מכשירים" - וזה שייך רק בסוכה קטנה, שלפי בית הלל פחות מ7 על 7 טפחים היא לגמרי פסולה, אבל בסוכה גדולה ששולחנו בתוך הבית לבית שמאי הסוכה כשרה ורק האדם לא יצא ידי חובתו מדין גזירה, ולכן לא כתוב במשנה שנחלקו אם יצא ידי חובתו או לא יצא ידי חובתו, אלא כתוב **פוסלים**.

מקשה הגמרא: אם נחלקו רק בסוכה קטנה, לא מובנת לשון המשנה: "מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית" - מלשון זו אפשר לדקדק, שבסוכה גדולה נחלקו, וכפי שנתבאר!:

מתרצת הגמרא: בית שמאי ובית הלל נחלקו בשני דברים: **מחלוקת אחת** - נחלקו בגודל סוכה קטנה, **מחלוקת שניה** - בסוכה גדולה - אם חששו חכמים שמא ימשך אחר שולחנו. וחסורא מיחסרא, והכי קתני - כלומר, הגירסה משובשת ויש לתקנה שכך כתוב: מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי אומרים: לא יצא (האדם) לא יצא אף שהסוכה כשרה, ובית הלל אומרים: יצא - (וזוהי המחלוקת בסוכה גדולה). וסוכה שאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו בלבד (שהן שישה טפחים), בית שמאי: פוסלים (את הסוכה), ובית הלל מכשירים.

קטע ב

דף כד:

משנה: העושה את סוכתו בין האילנות (בין העצים) ולא השעין את הסוכה על האילנות אלא האילנות רק קרובות מאוד, וגזע האילנות והענפים של האילנות שגדלים לצדדים סוגרים את צדדי הסוכה, בצורה כזאת שהענפים נהיו כדפנות לסוכה - הסוכה כשרה.

גמרא: **רב אחא בר יעקב** קובע כלל: כל מחיצה (דופן) שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה - כלומר, שהרוח שמצויה ורגילה לנשוב באותו אזור מזיזה את הדופן הלוך ושוב - מחיצה כזאת אינה מחיצה כשרה, לא לסוכה ולא לשם עירוב בשבת.

כעת הגמרא תקשה על הכלל של רב אחא בר יעקב כמה קושיות:

קושיות מהמשנה (הני"ל)

קושיה א' - במשנה (הני"ל) כתוב: "העושה סוכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה - הסוכה כשרה" - מכאן קשה על הכלל של רב אחא, שדופן שזזה ברוח מצויה היא דופן פסולה, והרי **גזע** האילנות שבמשנה רגילים לזוז מצד לצד כשיש רוח מצויה, אם כן מדוע המשנה אומרת שהסוכה כשרה? - לכן יוצא שהכלל של רב אחא אינו נכון!:

תירוץ לקושיה א' - במשנה מדובר באילנות (עצים) קשים ועבים **שהגזעים** שלהם אינם זזים ברוח מצויה ולכן הם כשרים, והכלל של רב אחא נכון!

קושיה ב' - אבל הרי **הענפים** של האילן בודאי זזים ברוח מצויה וגם הענפים הם חלק מהדופן, ואיך הדופן כשר!:

תירוץ לקושיה ב' - במשנה מדובר בענפים שארג את הענפים (הנוף) של האילן בענפים של הוצא (כפות תמרים) ודפנא (ענפי דפנה) וכך נהיו הענפים קשים ואינם זזים ברוח מצויה.

קושיה ג' - אם מדובר שהאילנות והענפים שלהם אינם זזים ברוח מצויה, אם כך מה חידשה המשנה בזה שהאילנות כשרים להיות דפנות?! - זה דבר ברור.

תירוץ לקושיה ג' - החידוש של המשנה הוא: שהיינו חושבים אולי חכמים גזרו שביום טוב ושבת יהיה אסור לשבת בתוך סוכה שהאילנות הם הדפנות שלה, מחשש שמי שיושב בסוכה ישתמש באילן, שיתלה על האילן את הכלים או הבגדים שלו, ואסור לעשות ככה ביום טוב ובשבת (שמא יתלוש מהאילן ענפים) - לכן חידשה המשנה שלא גזרו חכמים לאסור לשבת בסוכה כזאת בשבת וביום טוב.

קושיה מהברייתא - מדיומדין

ברייתא כתוב: בשבת אסור לשאוב מים מבור שנמצא ברשות הרבים, כי הוא מעביר את המים מרשות היחיד (הבור) החוצה אל רשות הרבים, אבל אם יש סביב לבור מחיצות של דיומדין - כלומר, דפנות בארבעת הפינות סביב הבור, שכל דופן יש לה אורך אמה לכל צד בצורה כזאת |_ וככה בארבעת זוויות הבור - בזכות הדיומדין שנחשבים כדפנות מותר לשאוב מים מהבור החוצה.

מוסיפה הברייתא, שאם היה שם באחת מפנינות הבור **אילן** שאפשר לחקוק בו ולחלק אותו בצורה שיהיה בו אמה לכל צד כמו הדיומדין, או גדר אבנים מרובעת ברוחב אמה על אמה, או מחיצת הקנים - כל אחד מאלו נחשב דיומדין.

מקשה הגמרא - הרי מהברייתא משמע שהאילן כשר להיות מחיצה אף שהוא זז ברוח, וזה קשה על רב אחא בר יעקב שאמר שאם האילן זז ברוח הוא פסול למחיצה!?

מתרצת הגמרא - גם בברייתא מדובר בענפים שארג את הענפים (הנוף) של האילן בענפים של הוצא (כפות תמרים) ודפנא (ענפי דפנה) וכך נהיו הענפים קשים ואינם זזים ברוח מצויה.

קושיות מהברייתא - אילן המיסך

ברייתא כתוב: שאילן המיסך על הארץ - כלומר, שהענפים שלו גדולים מאד, וראשי הענפים כפופים סביב על הארץ, ויש חלל תחת הענפים שגבוה עשרה טפחים מהקרקע עד הענפים (שזה גובה מחיצה כשרה) - אם אין ראשי הענפים גבוהים מהארץ שלשה טפחים (שזה מרחק שנחשב כאילו הענפים מחוברים עד לארץ, מרחק זה מכונה 'לבוד') - מותר לטלטל תחת הענפים בשבת אפילו שהעץ נמצא ברשות הרבים, כי ראשי הענפים נחשבים כמו מחיצות, אבל אם ראשי הענפים גבוהים מהארץ שלשה טפחים - אין מטלטלים תחת העץ, כיון שמחיצה הגבוהה מן הארץ שלשה טפחים אינה מחיצה.

קושיה א' - הרי מהברייתא זו משמע, שראשי הענפים נחשבים כמחיצה, והרי הענפים האלה זזים ברוח, אם כן קשה על רב אחא שלמרות שהם זזים ברוח הם נחשבים כמחיצה כשרה - וזה נגד דברי רב אחא.

תירוץ לקושיה א' - גם בברייתא מדובר בענפים שארג את הענפים (הנוף) של האילן בענפים של הוצא (כפות תמרים) ודפנא (ענפי דפנה) וכך נהיו הענפים קשים ואינם זזים ברוח מצויה.

קושיה ב' - **הקדמה** להבנת הקושיה: ישנן **שני סוגי מחיצות**. סוג אחד - מחיצה חזקה שעשו אותה כדי להקיף לדירה כדי שיגורו שם בני אדם, שאז אם השטח מוקף מכל צדדיו - מותר בשבת לטלטל בכל השטח אפילו אם השטח גדול מאוד. סוג שני - מחיצה שעשו אותה לא כדי להקיף לדירה, שאז אפילו אם השטח מוקף מכל צדדיו - מותר בשבת לטלטל רק אם השטח אינו גדול יותר מבית **סאתיים** (שזורעים בו כמות של שני סאים, וגודלו מאה על חמשים אמה כמו חצר המשכן, שהם 5000 אמות מרובעות = 2400 מטר מרובע) מחיצה כזאת עושים אותה לא חזקה.

כעת מקשה הגמרא - קושיה ב': אם המחיצות שענפי העץ יוצרים הן כשרות וחזקות, שארג בהם ענפים של כפות תמרים, אם כן מדוע לא יטלטל תחת הענפים בכל שטח היקף האילן הגדול? שרב הונא בריה דרב יהושע אמר: מטלטלין תחת האילן הזה רק אם השטח שמקיף הוא **פחות מבית סאתים** (כני"ל) - מכאן אפשר להוכיח שהענפים זזים ברוח ואינם חזקים ולכן מותר לטלטל רק בפחות מבית סאתיים - וזה קשה על רב אחא, כי לפי רב אחא אסור יהיה בכלל לטלטל בתוכם, כי הם זזים ברוח.

דף כה.

תירוץ לקושיה ב' - הענפים של האילן יוצרים מחיצה חזקה שלא זזה, אבל המחיצה אינה מיועדת עבור החלל שתחתיהם, אלא לצורך האויר שמחוץ לאילן, לשמור את השדות, לכן מחיצת ענפי האילן אינם נחשבים כהיקף לדירה, ולא בגלל שהם זזים ברוח, ולכן מטלטלים בו רק עד שטח של בית סאתים.

קושיה מהברייתא - השובת בתוך קמה קצורה

הקדמה להבנת הברייתא: יהודי שנמצא בזמן כניסת שבת מחוץ לעיר, במקום שאינו מוקף מחיצות - ביום שבת ארבע אמות סביבו נחשב מקומו, ומאותן ארבע אמות הוא מחשב את אלפיים אמה של תחום שבת, שבהם מותר לו ללכת, אבל יותר משטח התחום שבת אסור ללכת, משום שהתורה ציוותה: "שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו ביום השבת". ואם יהודי נמצא בזמן כניסת שבת מחוץ לעיר במקום מוקף מחיצות - כל המקום המוקף נחשב לו כארבע אמות, והרי הוא מחשב תחום שבת אלפיים אמה מהמחיצות והחוצה. ואם ההיקף שסביבו אינו עשוי לדירה אז הוא נחשב "היקף" רק אם ההיקף קטן מבית סאתים.

לכן אומרת הברייתא: שיהודי שבכניסת השבת היה על **תל** (גבעה) שהיתה גבוה עשרה טפחים (80 ס"מ) והשטח שלה יותר מארבע אמות עד מקסימום בית סאתים, כי תל לא נעשה בידי אדם לשם דירה. **וכן** אם היה בכניסת שבת **בנקע** (שקע באדמה) שהיה עשוי מששת ימי בראשית, והיה עמוק עשרה טפחים, והשטח שלו יותר מארבע אמות עד בית סאתים, כי נקע לא נעשה בידי אדם לשם דירה. **וכן** אם היה בכניסת שבת בתוך **קמה** קצורה - כלומר, שקצרו באמצע שדה חיטים ונוצרה קרחת בתוך השדה, ושבולות מקיפות את הקרחת וגודל הקרחת היה מארבע אמות ועד בית סאתים, כי קמה לא נעשתה בידי אדם לשם דירה - בכל המקרים האלה בשבת יכול ללכת את כל שטח ההיקף כדין מי שהיה בשבת בין מחיצות שמחשב את התחום שבת מהמחיצות והחוצה עד אלפים אמה.

כעת מקשה הגמרא - הרי בברייתא כתוב שהשיבולות נחשבות כמחיצה, אף שהשיבולות זזות ברוח מצויה, ומכאן קשה על רב אחא בר יעקב, שאמר שאם המחיצות זזות ברוח, הן אינן כשרות.

תירוץ לקושיה הגמרא: גם בברייתא מדובר שארג את השיבולים עם כפות תמרים וחיזק באמצעותם את השיבולות כדי שלא יזוזו ברוח.

המשנה כותבת על מספר אפשרויות, בהם אדם פטור מלשבת בסוכה:

משנה:

אפשרות א' - שפטורים מהסוכה

שלוחי מצוה - הם אנשים שהולכים בדרך לצורך מצוה, כגון מי שהולך ללמוד תורה או להקביל את פני רבו, או לפדות שבויים - כל אלה פטורים מהסוכה מפילו בשעה שהם חונים ללינה, והסיבה שפטורים היא בגלל שכל מי שעוסק במצוה אחת, באותה שעה הוא פטור ממצוות אחרות, אם אינו יכול לקיים את שתיהן.

אפשרות ב' - שפטורים מהסוכה

חולים ואלה שמשמשים אותם (מטפלים בהם) - כולם פטורים מן הסוכה. **החולים** פטורים משום שהם מצטערים בישיבתם בסוכה, וכתוב: "בסוכות **תשבנו** שבעת ימים", וצריך שתשבנו בסוכה כמו שאתם גרים בבית, ולא נחשבת לדירה במקום שאדם מצטער לגור שם. **והמשמשים** פטורים בגלל שהעוסק במצוה פטור מן המצוה (כני"ל בשלוחי מצוה).

אפשרות ג' - שפטורים מהסוכה

מותר לאכול ולשתות באופן עראי מחוץ לסוכה, כיון שאדם אוכל אכילת עראי מחוץ לביתו, והחיוב לשבת בסוכה הוא כמו שגר בביתו.

כעת הגמרא תדון בכלל: העוסק במצוה פטור מן המצוה

שואלת הגמרא: מניין למדנו שהעוסק במצוה פטור מן המצוה?

עונה הגמרא: תנו רבנן (ברייתא): כתוב בפסוק: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, ושנתם לבניך ודברת בס. בשבתך בביתך, ובלכתך בדרך, ובשכבך ובקומך" - בפסוק זה יש משהו מיותר, שהיה צריך לומר רק: "ודברת בס בשכבך ובקומך", שזוהי מצוות קריאת שמע בבוקר ובערב, לכן המילים המיותרות באו ללמד כך:

"בשבתך בביתך" - כשאתה אינך עוסק במצוה אלא סתם יושב בביתך אתה חייב בקריאת שמע, אבל אם אתה עוסק במצוה, אתה פטור מקריאת שמע.

"ובלכתך בדרך" - כשאתה בדרך ואינך טרוד במחשבה על דבר מצוה אז אתה חייב בקריאת שמע, אבל חתן שהוא טרוד במחשבת בעילת מצוה - פטור מקריאת שמע, כיון שטרוד במחשבה של מצוה - רש"י מסביר שלמרות שכבר למדנו מבשבתך בביתך את הכלל של העוסק במצוה פטור מן המצוה, בכל זאת הביאו גם לימוד זה ומבלכתך בדרך כדי ללמדנו שלא רק העוסק במצוה בידיו פטור ממצוה, אלא אפילו העוסק במצוה במחשבה בלבד פטור. מכאן אמרו: הכונס את **הבתולה** ועדיין לא עשה מעשה, שהוא טרוד טרדה דמצוה, שחושב על עסק בתולים, הרי הוא פטור מקריאת שמע (השולחן ערוך סימן ע סעיף ג כותב: שחתן פטור רק בזמן הראשונים, אבל עכשיו שגם שאר בני אדם אינם מכוונים כראוי, גם הכונס את הבתולה קורא). ואילו הכונס את **האלמנה**, שאינו טרוד במחשבת בעילתה, הרי הוא חייב בקריאת שמע!

הגמרא מסבירה יותר את צורת הלימוד מהפסוקים:

שואלת הגמרא: איך משמע מהפסוקים האלה לפטור את העוסק במצוה?

עונה רב הונא: בגלל שנאמר "בשבתך ובלכתך בדרך" - שניהם נקשרו לדרך, כדי לומר לך: התורה חייבה בקריאת שמע רק כמו "דרך" של ההולך לעסוק במסחר - לכן כשם שדרך למסחר אינה של מצוה אלא דרך של רשות, כך אתה חייב בקריאת שמע רק כשאתה עוסק בדבר רשות ולא כשאתה עוסק בדבר מצוה, לכן חתן שהוא טרוד במצוה פטור מקריאת שמע.

מקשה הגמרא על רב הונא: הרי אפשר לפרש שבלכתך בדרך כולל גם הליכה לדבר מצוה, שהרי התורה כתבה סתם: "דרך" - מכאן נלמד שגם כשהולך לדבר מצוה חייב לקרוא קריאת שמע - ולא כמו שאמרת!

עונה רב הונא על הקושיה: אם הפסוק מדבר אף בדרך של מצוה, היה הפסוק אומר: "בשבת ובלכת" - שזה כולל גם דבר מצוה וגם דבר רשות, אבל בגלל שנאמר: "בשבתך ובלכתך" - זה בא ללמדך: בלכת שלך - שהלכת לצורך דברים שלך ולא לצורכי מצוה. מכאן נלמד שכשהלכת לצורך מצוה - אתה פטור מקריאת שמע.

כעת הגמרא תברר מדוע המתחתן עם בתולה פטור מקריאת שמע, ואילו המתחתן עם אלמנה חייב בקריאת שמע

מקשה הגמרא: לפי הכלל 'שהעוסק במצוה פטור מן המצוה', אם כן גם אדם המתחתן עם אלמנה יהיה פטור מקריאת שמע, כי אף שאינו טרוד בבעילה, מכל מקום הרי הוא עוסק במצוה!

מתרצת הגמרא: הכונס את (המתחתן עם) הבתולה פטור מקריאת שמע, משום שלבו טרוד במחשבת בעילה, ואינו יכול לקיים את שתייהן. אבל כונס אלמנה הרי אינו טרוד בכך, ויכול לקיים את שתייהן.

מקשה הגמרא: לפי המובן כעת, החתן פטור בגלל שטרוד בבעילה, לכן אינו יכול לכוון דעתו ולקרוא קריאת שמע, ולא בגלל שעוסק במצוה - אם כן כל מי שראשו טרוד במשהו גם יהיה פטור מקריאת שמע, כגון אם טבעה ספינתו בים, שהוא טרוד בצערו על הפסד הכספי, האם גם יהיה פטור מקריאת שמע?! - והרי זה לא נכון, כי רבי אבא בר זבדא בשם רב אמר: אדם שהוא אבל (שמת אחד משבעת הקרובים שצריך להתאבל עליהם) **חייב בכל המצוות** האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, כיון שבתפילין נאמר בהן "פאר", כמו שכתוב שאמר ה' לנביא יחזקאל: "פארך חבוש עליך" (כלומר אתה אל תתאבל אלא תניח תפילין), והסיבה שאבל פטור מתפילין משום שאבל אינו נחשב כמצב של פאר, ואם מתפאר בתפילין הוא מראה את עצמו שאינו אבל (רש"י) - הרי למדנו, שאפילו אבל שהוא טרוד בצערו חייב בקריאת שמע, שהרי אינו פטור אלא מתפילין!?

מתרצת הגמרא: חתן הנושא את הבתולה פטור מקריאת שמע לא בגלל שאינו יכול לכוון לבו בקריאת שמע, אלא: בגלל שטרוד **במצוה**, ולכן פטור הוא. וללמדך בא הכתוב, שאינו מחויב להסיר דעתו ממחשבת מצוה ראשונה בשביל מצוה זו הבאה עליו, אלא יעסוק בראשונה, ויתן לבו להיות בקי בדבר - אבל באדם אבל או מי שטבעה ספינתו בים,

הרי הוא טרוד בדבר של רשות ולא של מצוה. שאף על פי שהוא חייב לנהוג אבלות של נעילה רחיצה וסיכה כדי להראות כבוד מתן, הרי אינו חייב מדין מצוה להצטער, וכיון שכן חייב להסיר מחשבותיו ולכוון.

כעת הגמרא תברר מאיזה פסוק באמת נלמד הכלל שהעוסק במצוה פטור מן המצוה

מקשה הגמרא: וכי דין 'העוסק במצוה פטור מן המצוה' נלמד מ"בשבתך בביתך"?! הרי זה לא נכון, כי הוא נלמד מפסוק אחר שעוסק בקורבן הפסח?! - שכתוב **בברייתא:** קרבן פסח שעשו ישראל בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא" - מי היו אותם אנשים?

דעה א' - רבי יוסי הגלילי אומר, שאותם אנשים היו אלה שהרימו את ארונו של יוסף ולכן הם היו טמאים ולא יכלו להקריב את קורבן הפסח.

דף כה:

דעה ב' - רבי עקיבא אומר: שאותם אנשים היו מישאל ואלצפן שטיפלו בקבורתם של נדב ואביהוא, שמתו ביום השמיני למילואים, בראש חודש ניסן באותה שנה, ולכן לא יכלו להקריב את קורבן הפסח.

דעה ג' - רבי יצחק אומר: אי אפשר לפרש כרבי יוסי הגלילי ולא כרבי עקיבא, שהרי אם אותם אנשים היו אלה שהרימו את ארונו של יוסף, כבר יכלו להיטהר מטומאת המת, כיון שמזמן שחנו בהר חורב, באחד בסיון בשנה שעברה, כבר הניחו את ארונו של יוסף ויכלו להיטהר קודם עשיית הפסח, שהרי כבר היה להם אפר פרה אדומה כבר מיום שני בניסן. ואם אם אותם אנשים היו מישאל ואלצפן (הם בני דוד אהרן עזיאל, אח עמרם), שנטמאו מנדב ואביהוא שמתו באחד בניסן באותה שנה, גם הם יכלו להיטהר, שהרי כבר למחרת מיתת נדב ואביהוא כבר היה להם אפר פרה אדומה. לכן צריך לומר שאותם אנשים היו עוסקים במת מצוה. ולא מדובר על מת מצוה ממש שאין מי שיטפל בהם, אלא מדובר על שבעת הקרובים שהכהן צריך להטמא להם, שעל קרוביהם מוטלת המצוה לטפל בהם. ולא יכלו לעשות הפסח בזמנו, כיון שחל יום השביעי שלהם להיות בערב פסח, ונמצא, שבזמן עשיית הפסח בערב פסח אינם ראויים עדיין להביא קרבן, כיון שלא היזו עליהם ולא טבלו, שנאמר: ולא יכלו לעשות הפסח "ביום ההוא", ומשמע: ביום ההוא שהוא יום השביעי לטומאה שלהן אינם יכולים לעשות, מכאן מוכח שלמחרת ביום השמיני שלהם, כן היו יכולים לעשות הפסח. ומכאן למדנו שחל יום השביעי שלהם בערב הפסח.

לסיכום קושיית הגמרא: הרי למדנו מאותם אנשים שלא יכלו לעשות את הפסח, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, שאם לא כן, היו צריכים לדחות מצוה קלה של קבורה, מפני מצות פסח החמורה העתידה לבוא.

מתרצת הגמרא: צריך את שני המקורות שהעוסק במצוה פטור מהמצוה, כיון שאם היינו לומדים רק מפסח שהעוסק במצוה פטור מהמצוה (שאותם אנשים שעסקו במת היו פטורים מהקרבן קורבן הפסח) היינו אומרים שהעוסק במצוה פטור ממצוה אחרת רק אם המצוה הנוספת לא הגיע עדיין הזמן לקיים אותה כמו בפסח, שבזמן שהיו צריכים לקבור את המת ונטמאו, עדיין לא הגיע הזמן לעשות את קורבן הפסח, אבל לגבי קריאת שמע שכבר הגיע זמן קריאת שמע בזמן החופה - אולי לא יהיה פטור? לכן היה צריך ללמוד מהפסוק של "ובלכתך בדרך".

ואם היינו לומדים מקריאת שמע, שהעוסק במצוה פטור מהמצוה, היינו לומדים שפטור מהמצוה רק במקרה שאין בו איסור כרת כמו שאם לא יקרא קריאת שמע אינו חייב כרת, אבל בקורבן פסח שאם לא יקריב קורבן יתחייב באיסור כרת, היינו אומרים שאינו פטור מהמצוה, לכן צריך ללמוד מקורבן הפסח: ולא יכלו לעשות הפסח "ביום ההוא" - ללמדנו שאותם אנשים נטמאו תוך שבעה לפסח, והיה מותר להם להיטמא ולא להקריב קורבן פסח.

איזה מצוות האבל חייב?

תפילין - האבל פטור

אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה, חוץ מתפילין שהוא פטור מלהניח, כיון שהתפילין נקראו "פארי", שהרי אמר ה' לנביא יחזקאל: "בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה ולא תספוד ולא תבכה ולא תבוא דמעתך. האנק דום, מתים, אבל לא תעשה, פארך (תפילין שלך) חבוש עליך" - כלומר, ה' מבשר

ליחזקאל שאשתו תמות במגפה, וה' מצוה אותו שלא יתאבל עליה ובכלל זה שיניח תפילין - משמע שרק יחזקאל לא יתאבל ויניח תפילין, אבל שאר האבלים צריכים להניח תפילין.

האבל פטור **מתפילין** רק **ביום הראשון** לאבלות, כיון שבאותו יום יש את עיקר המרירות, שהרי כתוב: "ואחריתה כ"יום" [אחד] מר", מכאן למדנו שעיקר המרירות והצער הוא רק יום אחד.

סוכה - האבל חייב

אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: האבל חייב בסוכה.

מקשה הגמרא: הרי זה לא חידוש שחייב בסוכה כמו כל המצוות שהאבל חייב!

מתרצת הגמרא: החידוש הוא **שהייתי חושב** אולי האבל פטור מסוכה כיון שאמר רבא: **מצטער** פטור מן הסוכה, וגם האבל מצטער לשבת בסוכה יותר מלשבת בבית, כי האבל רוצה להתבודד ולשבת במקום צער ואפילה כדי להיות טרוד בצער - לכן **חידש רב** שהאבל חייב בסוכה משום שרק בצער שהסוכה מצערת זה פוטר מסוכה, כמו חוס גדול או קור גדול או סירחון בדברים שסיכך בהן, אבל האבל סובל צער נפשי שלו ולא מהסוכה, לכן חובה עליו ליישב דעתו למצוה.

חתן - האם חייב בסוכה?

אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: חתן שכבר התחתן (כנס), ואלה שבאים לשמח את החתן בשבעת ימי המשתה שלו שהם השושבינין וכל בני החופה - כולם פטורים מהסוכה כל שבעה ימי המשתה, משום שרוצה לשמח את החתן שזוהי מצוה, והעוסק במצוה (לשמח החתן) פטור מהמצוה (של סוכה), או משום מצטער, שאם לא ישמחו עם החתן כל שבעה, הם והחתן מצטערים.

מקשה הגמרא: שיאכלו בסוכה וישמחו בסוכה!?

מתרצת הגמרא: אין שמחה אלא **בחופה** (שהוא מקום מיוחד לשמחת חתן וכלה), ולא בסוכה.

מקשה הגמרא: שיאכלו בסוכה וישמחו בחופה!?

מתרצת הגמרא: אין שמחה אלא במקום הסעודה, לכן צריכים גם לאכול בחופה.

מקשה הגמרא: אז שיעשו גם את החופה בתוך הסוכה!?

תירוץ א' - אביי: משום **ייחוד**, שהיו עושים סוכות בגג, והרבים אינם עוברים שם, לכן יש חשש שהחתן ירד לעשות צרכיו ואז איש אחר יתייחד עם הכלה.

תירוץ ב' - רבא: משום **צער החתן**, שהסוכה פתוחה שהרי יש לה רק שלש דפנות, לכן החתן מתבייש לשחק עם כלתו.

שואלת הגמרא: מאי ביניהו?! - כלומר, באיזה מקרה יהיה הבדל הלכתי למעשה בין תירוץ אביי לתירוץ רבא?

עונה הגמרא: במקרה שיש הרבה אנשים הנכנסים ויוצאים לסוכה, אז: לפי **אביי** שחתן פטור מסוכה מחשש ליחוד - יהיו חייבים בסוכה, כי אז אין ייחוד, שהרי יש שם אנשים. ולפי **רבא** שחתן פטור מסוכה משום צער החתן - פטור מסוכה, כי גם אז יש צער לחתן.

אמר רבי זירא: אני כשהייתי חתן אכלתי **בסוכה** ושימחו אותי בחופה ואדרבה היתה לי שמחה גדולה, שהרי עשיתי שתי מצוות, מצות סוכה ומצות נישואין.

חתן - האם חייב בתפילה ותפילין וקריאת שמע?

תנו רבנן (ברייתא): **חתן** שכבר התחתן (כנס) **והשושבינין** וכל בני חופה:

תפלה - חתן והשושבינין - פטורים כל שבעה, הואיל והיא צריכה כוונה ואינם יכולים להתרכז ולכוון, ופטורים מהתפילין בגלל שהם רגילים להשתכר ואסור להניח אז תפילין.

קריאת שמע - השושבינים - חייבים.

קריאת שמע - החתן - מחלוקת:

דעה א' - חכמים: חתן - חייב כיון שצריך כוונה רק בפסוק ראשון, לכן הם יכולים להתרכז לזמן קצר כדי לקרוא פסוק ראשון - התנאים שבברייתא זו חולקים על המשנה וסוברים שהעוסק במצוה אינו פטור מן המצוה, ולכן אינם פטורים את החתן מקריאת שמע בכלל (אבל המשנה לעיל סוברת שהעוסק במצוה פטור מן המצוה).

דף כו.

דעה ב' - רבי שלא: חתן - פטור מפילו מקריאת שמע, כיון שהוא טרוד יותר מהשושבינין, ואינו יכול לכוון מפילו פסוק ראשון. והשושבינין וכל בני החופה בלבד חייבין בקריאת שמע, הואיל ואינם טרודים כל כך שלא יוכלו לכוון מפילו שעה קלה.

סופרי וסוחרי סת"ם - אם חייבים בתפילה ותפילין וקריאת שמע?

תניא: אמר רבי חנניא בן עקביא: כותבי ספרים (ספרי תורה, או כותבי) תפילין ומזוזות, הם ותגריהן (כלומר אלה שקונים מהסופרים כדי למכור לאחרים) ותגרי תגריהן (כלומר, אלה שקונים מהקונים כדי למכור מעט), וכל העוסקין במלאכת שמים שזה כולל את אלה שמוכרים תכלת (לצבוע את הציצית) - פטורים מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין, ומכל המצות שבתורה - הברייתא הזאת סוברת כמו רבי יוסי הגלילי, שהיה אומר: העוסק במצוה פטור מן המצוה.

הולכי דרכים - אם חייבים בסוכה?

תנו רבנן (ברייתא):

הולכי דרכים ביום (הולכים לצורך סחורה) - פטורים מהסוכה ביום, משום שכתוב: "בסוכות תשבו" - כלומר, תשבו כמו שאתם יושבים בבית, וכמו שכל השנה אדם עוזב את ביתו כדי ללכת בדרך לסחורה, כך כל ימי חג הסוכות אדם יכול לעזוב את הסוכה וללכת בדרך, אבל בלילה הם חייבים בסוכה, כי ההליה שלהם היא רק ביום.

הולכי דרכים בלילה (הולכים לצורך סחורה) - פטורים מהסוכה בלילה וחייבים בסוכה ביום, כי ביום אינם הולכים.

הולכי דרכים בלילה וגם ביום (הולכים לצורך סחורה) - פטורים מהסוכה גם בלילה וגם ביום.

הולכים לדבר מצוה ביום - פטורים בין ביום ובין בלילה, ואף שהם הולכים רק ביום, מכל מקום בגלל שהם טרודים וחושבים כיצד יקיימו את המצוה, לכן פטורים מהמצוה גם בלילה - כמו שרש"י חסדא ורבה בר רב הונא, כשהיו באים בשבת של סוכות אל ריש גלותא שהיה גר בסורא, היו ישנים על שפת הנהר ולא בסוכה, כי היו אומרים: אנו שלוחי מצוה, כיון שבאנו לשמוע את הדרשה ולקבל את פני ריש גלותא, לכן אנו פטורים מהסוכה.

שומרי העיר ושומרי גינות - אם חייבים בסוכה?

תנו רבנן (ברייתא):

שומרי העיר (שמגנים עליה מפני מחבלים) שצריכים ללכת סביב העיר לשומרה ואינם יכולים לעשות סוכה במקום אחד, אם הם:

שומרים ביום - פטורים מהסוכה ביום, אבל חייבים בלילה.

שומרים בלילה - פטורים מהסוכה **בלילה** וחייבים ביום.

שומרים ביום וגם **בלילה** - פטורים מהסוכה גם ביום וגם בלילה.

וכך גם **שומרי גנות** ופרדסים שאינם זזים משם כל היום וכל הלילה - פטורים בין ביום ובין בלילה.

שואלת הגמרא - למה השומרים פטורים מסוכה, שיעשו סוכה ליד המקום שהם שומרים וישבו בה?!

תירוץ א' - אביי: התורה ציוותה: "בסוכות תשבון" כעין תדורו, כלומר כמו שהוא גר כל השנה בביתו, כך צריך לגור בסוכה עם מיטתו וכלי תשמישו, ואת זה אינו יכול להביא למקום השמירה בגלל שזה מאמץ גדול, לכן השומרים פטורים מהסוכה.

תירוץ ב' - רבא: פרצה קוראת לגנב, אם הגנב יראה את השומר יושב בסוכה, הגנב יכנס מכיוון אחר ויגנוב את הפירות, לכן השומרים פטורים מהסוכה.

שואלת הגמרא: מאי בינייהו - כלומר, באיזה מקרה נראה הבדל הילכתי בין שני התירוצים.

עונה הגמרא: במקרה של שומר כרי (ערימה) של פירות שהערימה נמצאת לפניו תמיד ויכול לשמור אותה מתוך סוכתו, שאז אין חשש שהגנב יבוא מכיוון אחר - שלפי רבא השומר יהיה חייב בסוכה, ואילו לפי אבי השומר עדיין פטור מהסוכה.

איזה חולים ומשמשיהם - פטורים מהסוכה?

במשנה (הני"ל) כתוב שחולים ומשמשיהם פטורים מהסוכה.

תנו רבנן (ברייתא): חולה שאמרו שהוא פטור מן הסוכה, לא רק חולה שיש בו סכנה, אלא אפילו חולה שאין בו סכנה, ואפילו אם רק יש לו כעס קל בעיניו, ואפילו חש (כאב קל) בראשו וישיבת הסוכה קשה לו.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי, והתיר רבי יוסי בריבי לישון אני ומשמשי מחוץ לסוכה.

מצטער - פטור מהסוכה

רב התיר לרב אחא ברדלא לישון בתוך כילה שבסוכה, שיש לכילה גג והיא בגובה עשרה טפחים, ומי שיושן בכילה נחשב כמו שישן מחוץ לסוכה, ובכל זאת התיר לו לישון תחת הכילה משום בקי (יתושים) שהפריעו לו לישון בסוכה.

רבא התיר לרבי אחא בר אדא לישון מחוץ לסוכה, משום שהיה מצטער מהריח של הקרקע הלבנה שהיו שמים בקרקעית הסוכה, משום שרבא אמר: מצטער שהסוכה מצערת אותו פטור מהסוכה.

מקשה הגמרא על רבא: הרי במשנה כתוב: "חולין" ומשמשיהם פטורין מן הסוכה - מכאן משמע, שרק חולה פטור מהסוכה, אבל מצטער לא פטור - אם כן מדוע פטרת גם את המצטער?

מתרצים בני הישיבה: כוונת המשנה לומר, שהמיוחד בחולה **שגם משמשיו** (אלה שעוזרים לו) פטורים מהסוכה, אבל "מצטער" רק הוא פטור, אבל משמשיו לא פטורים.

אכילת עראי - פטורה מסוכה

במשנה: אוכלים אכילת עראי מחוץ לסוכה.

שואלת הגמרא: איזה כמות אכילה נחשבת כאכילת עראי המותרת חוץ לסוכה?

השיב רב יוסף: תרתי או תלת - כלומר, שתים או שלש פעמים יתן לתוך פיו (רש"י), והכוונה לכמות אוכל בגודל של שתים או שלש ביצים (תוספות) - שזוהי אכילה שנחשבת כאכילת עראי שמותר לאכול מחוץ לסוכה.

מקשה אביי על רב יוסף: הרי פעמים רבות אדם שבע מאכילה כזאת בגודל של שתים או שלוש ביצים, ואם כן זה נחשב כאכילת **קבע**!! ולא אכילת **עראי**.

לכן **אמר אביי**: שנפח אכילת עראי שפטור מהסוכה היא כגודל שטועם תלמיד בבוקר כשהולך לבית המדרש ומזדרז לאכול, כי חושש שהשיעור יהיה ארוך ויהיה רעב, ואז הוא אוכל מלא פיו (רש"י) שהוא כמות אוכל בגודל כמו **ביצה** שאפשר לבלוע בבת אחת (רש"י כו.).

שינת עראי - חייבת בסוכה

תנו רבנן: אוכלים **אכילת עראי** מחוץ לסוכה, אבל אסור לישון **שינת עראי** מחוץ לסוכה.

סיבה א' (שאסורה שינת ארעי מחוץ לסוכה) - **רב אשי** הסביר ששינת **עראי** אסורה מחוץ לסוכה, גזירה שמא ירדם וישן שינת **קבע**.

מקשה אביי על רב אשי: לפי דבריך שאתה חושש שמא ירדם, אם כן מדוע כתוב **בברייתא** שמותר לאדם שהניח תפילין לישון שינת **עראי** כשהתפילין עליו, אף ששינת **קבע** אסור לישון עם התפילין שמא יפיח כשהוא עם התפילין וזה בזיון לתפילין, הרי אם יש חשש שמתוך שינת עראי ימשיך לשינת קבע, מדוע לא חששו שמא ירדם וישן שינת קבע עם התפילין?! - לכן מוכח מכאן שלא חוששים שישן שנת קבע, ואם כן הסיבה שאמרת אינה נכונה.

מתרץ רב יוסף בנו של רב עילאי: הברייתא שאומרת שמותר לאדם שהניח תפילין לישון שינת **עראי** כשהתפילין עליו, ברייתא זו מדברת במקרה שמוסר שינתו לאחרים - כלומר, זה שישן עם התפילין אומר לחברו: אם אני אירדם תעיר אותי! - לכן אין חשש שישן שינת קבע, אבל אם לא אמר כך לחברו, אסור לישון אפילו שינת עראי עם התפילין, מחשש שימשיך לישון שינת קבע.

מקשה רב מרשיא על תירוץ רב יוסף: החבר ששומר על הישן שלא ימשיך לישון, הוא בעצמו צריך שומר שישמור עליו שלא ישכב וישן, לכן השמירה אינה פותרת את החשש שזה שהניח תפילין ירדם לשינת קבע.

מתרץ רבה בר בר חנה בשם **רבי יוחנן**: בברייתא של התפילין מדובר שזה שהניח תפילין שם את ראשו בין ברכיו וישן לכן אין חשש שירדם לשינת קבע בצורה כזאת.

סיבה ב' (שאסורה שינת ארעי מחוץ לסוכה) - **רבא** הסביר ששינת **עראי** אסורה מחוץ לסוכה, **לא משום** שמא ירדם כרב אשי, כי אין חוששין שירדם ולכן התירו לישון שינת עראי עם התפילין, אלא **הסיבה היא** משום שאין דבר כזה שינת עראי, כי בשינה אין הבדל בין קבע לעראי לגבי סוכה, כי לפעמים אדם מנמנם קצת וזה מספיק לו כמו שינה ארוכה. ורק לגבי תפילין שהסיבה שאסור לישון עם תפילין היא שמא יפיח בהם ולא משום איסור שינה, לכן כשהוא מנמנם מעט לא יגיע למצב שיפיח.

שינה כשהוא מניח תפילין

הגמרא מביאה **שלוש ברייתות** לגבי שינה עם תפילין, הברייתות נראות סותרות, בהמשך הגמרא תסביר שאינן סותרות:

ברייתא א' - מותר לאדם לישון בתפילין **שינת עראי**, אבל אסור שינת קבע.

ברייתא ב' - מותר לאדם לישון בתפילין גם שינת **קבע** וגם **עראי**.

ברייתא ג' - **אסור** לאדם לישון בתפילין לא שינת **קבע** ולא שינת **עראי**.

ברייתא ג' - שאסור לישון בתפילין לא קבע ולא עראי - מדובר שהישן מחזיק את התפילין בידיו, לכן אסור לישון בהם בכל מצב, כי יש חשש שיפלו מידו.

ברייתא א' - שמוותר לישון בהם עראי ולא קבע - מדובר שהתפילין מונחים בראשו.

ברייתא ב' - מותר לישון בהם שמוותר לישון בהם גם עראי וגם קבע - מדובר שכיסה את התפילין בסודר והניחם ליד ראשו, לכן מותר לישון לידם, כי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת (רש"י).

דף כו:

מה נחשבת שינת עראי?

רמי בר יחזקאל: שינת עראי היא זמן של הליכה של מאה אמה (50 מטר).

הגמרא מביאה ראיה לרמי בר יחזקאל מהברייתא, ששינת עראי הוא כדי הילוך מאה אמה, שכתוב **בברייתא:**

רבי יעקב אומר: הישן שינת עראי בתפילין ורואה קרי - צריך לסלקן מראשו בעוד הקרי עליו, ויסיר מעליו את התפילין בצורה שיתפוס ברצועה של התפילין, אבל לא יתפוס בקציצה (הבית המרובע של התפילין), מפני שהתפילין הם קדושה עצמה בגלל האות ש' שעל התפילין בחוץ.

וחכמים אומרים: ישן אדם בתפילין שינת עראי, אבל לא שינת קבע. וכמה (נחשבת) **שינת עראי: כדי הילוך מאה אמה** - וזוהי ההוכחה לדעת רמי בר יחזקאל, שאמר כך.

כמה מותר לישון ביום גם בלי תפילין?

אמר רב: אסור לאדם לישון ביום יותר משינת הסוס (כדי שלא יתבטל מלימוד תורה).

וכמה שינת הסוס? כדי שיעור שיתין נשמי (ששים נשימות).

אמר אביי: שנתו של רבה בר נחמני ביום כמו רב (ששים נשימות), ורבה בר נחמני למד לישון כך **מרב**, ורב למד לישון כך **מרבי** (המכונה רבינו הקדוש), שגדל רב אצלו, והיה ישן רבי ביום כשיעור זה. **ורבי** למד לישון כך מאבותיו שזו היתה שינת דוד מלך ישראל.

אביי היה ישן ביום כמו זמן שלוקח ללכת מפומבדיתא לבי כובי (שהמרחק ביניהם היה שש פרסאות שהוא כ-20 ק"מ).

רב יוסף אמר: לא טוב עשה אביי, ולכן קרא עליו את הפסוק: "עד מתי עצל תשכב, מתי תקום משנתך".

שינה כשהוא מניח תפילין - המשך לנושא שכבר דנו בו לעיל

תנו רבנן (ברייתא):

רבי נתן אומר: הנכנס לישון שינת עראי:

ביום - רצה חולץ את תפיליו, רצה מניח, כיון שביום אין דרכו של אדם לשמש מיטתו ולא לישון שינת קבע.

בלילה - הרי זה חולץ תפיליו אפילו לשינת עראי, ואינו מניח שמא ימלך ויישן שינת קבע.

רבי יוסי אומר: דין הילדים (בחורים צעירים) שונה - שהבחורים לעולם, ואפילו ביום ולשינת עראי - חולצין ואינן מניחים, מפני שרגילים בטומאה.

שואלת הגמרא: האם סבר רבי יוסי: **שבעל קרי** (אדם שראה קרי, אף לאחר שניקה את עצמו מהקרי) אסור להניח תפילין?! שאם אמנם כן היא שיטתו של רבי יוסי, יש לנו לפסוק הלכה כמותו, שרבי יוסי נימוקו עמו.

אביי הסביר את דברי רבי יוסי: רבי יוסי עוסק במקרה של בחורים שנשותיהן נמצאות עמהם, לכן יש חשש שמא יבואו לשמש כשהתפילין בראשן - ודבר זה ודאי אסור לבזות את התפילין שזה לנהוג בתפילין קלות ראש. אבל אדם שראה קרי וניקה עצמו יכול להניח תפילין.

כיצד להסיר את התפילין מעליו כשראה קרי?

תנו רבנן: שכח ושימש מטתו בתפילין, אינו אוחו **לא ברצועה** ולא בקציצה, עד שיטול ידיו, ואז יסיר את התפילין מעליו, בגלל שהידים עסקניות הן, ושמה נגעו במקום הטינופת לכן אסור לנגוע בידים בתפילין עד שיטול ידיים.

יש להעיר - שלעיל הובאה בברייתא בשם רבי יעקב, שסוברת שיסיר את התפילין מעליו גם בלי ליטול ידיים, אלא שיחזיק ברצועות ולא בתפילין עצמם.

התחסדות - באכילה מחוץ לסוכה

המשנה מספרת: שבחג הסוכות הביאו **לרבן יוחנן** בן זכאי לטעום את **התבשיל**, והתבשיל היה בכמות קטנה שאינו חייב בסוכה (ר"ף), **ולרבן גמליאל** הביאו שני כותבות (שני תמרים) ודלי של מים, שאין חובה לאכול אותם בסוכה - ולמרות שאין חובה לאכול אותם בסוכה, אמרו: תעלו את המאכלים האלה לסוכה ששם נאכל אותם! שלא רצו לאכול ולשתות שום דבר מחוץ לסוכה. אבל כשנתנו **לרבי צדוק** אוכל מאכל בכמות של **פחות מכביצה**, לא נטל ידיו, אלא כרך ידיו במפה משום נקיות ואכל אותו מחוץ לסוכה, היות וזוהי אכילת עראי הפטורה מהסוכה, ורבי צדוק לא בירך אחרי הלחם הזה ברכת המזון, כי רבי צדוק סבר כמו רבי יהודה, שחייבים בברכת המזון רק על אכילה שיש בה שביעה שהיא כמות של כביצה, והוא אכל פחות מכביצה, וכמו שכתוב: "ואכלת **ושבעת** וברכת" (אבל ההלכה למעשה אינה כך, אלא שאפילו על אכילת כזית לחם צריך לברך ברכת המזון).

הגמרא מקשה: הרי במשנה לעיל כתוב: "אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה", ואילו במשנה כאן כתוב: "מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ואמרו **העלום לסוכה**" - משמע, שגם אכילת עראי צריך לאכול בסוכה! - אם כן הסיפור על רבן יוחנן סותר את המשנה הקודמת!

מתרצת הגמרא: שחסר בנוסח המשנה, וכך צריך לכתוב: אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה, אבל אם **רוצה להחמיר על עצמו** יותר מההלכה - מותר לו להחמיר ואין בזה גאווה. והראיה ממעשה שהביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים ואמרו: העלום לסוכה.

דף כז.

כמות האכילה שחייבים לאכול בסוכה

במשנה (לעיל) כתוב: "וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה - נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו" - ממעשיו של רבי צדוק משמע, שדוקא כמות של "פחות מכביצה" פטור מסוכה, אבל כמות של **כביצה** - חייבים לאכול בסוכה.

מקשה הגמרא: מכאן קושיה על **רב יוסף**, שאמר לעיל שאכילת עראי היא **שתיים או שלוש** ביצים שמותר לאכול מחוץ לסוכה. וגם קושיה על **אביי**, שאמר לעיל, שאכילת **כביצה** אחת עדיין אכילת עראי היא, ומותרת חוץ לסוכה - ואילו מהמשנה של רבי צדוק משמע שכביצה - נחשבת כאכילה החייבת בסוכה!?

מתרצת הגמרא: רבי צדוק שאכל דוקא פחות מכביצה - לא עשה כך בגלל שאכל מחוץ לסוכה אלא כדי שלא יצטרך **ליטול ידיים ולברך ברכת המזון** שרק אם אכול כביצה צריך נטילה וברכת המזון, אבל **לשבת בסוכה** - אינו צריך אפילו כשאוכל כביצה.

איזה סעודות חייב לאכול בסוכה?**משנה - מחלוקת איזה סעודות חייב לאכול בסוכה:****רבי אליעזר:** ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה בכל שבעת ימי החג.**חכמים:** אינו מחויב לאכול סעודות בסוכה כלל, ואפילו אם רוצה להתענות ולא לאכול כלום - מותר לו, ורק שאם יאכל סעודה - אסור לו לאכול אותה מחוץ לסוכה (רש"י). **חוץ מהלילה** של יום טוב הראשון של חג הסוכות בלבד, שאז **חייב לאכול בסוכה** ואינו רשאי להתענות (ובגמרא יסבירו שלמדו את חיוב האכילה הזאת בגזירה שווה ממצח).**שואלת הגמרא:** מהי הסיבה שרבי אליעזר אומר שחייבים לאכול בסוכה ארבע עשרה סעודות?**עונה הגמרא:** משום שכתוב: "בסוכות **תשבנו** שבעת ימים" - תשובו הכוונה כמו שאתה גר בביתך כל השנה, וכמו שאדם אוכל בדירה סעודה אחת ביום ואחת בלילה, כך גם בסוכה צריך שיאכל בה סעודה אחת ביום ואחת בלילה.**שואלת הגמרא:** ומה הסיבה של חכמים שאינם מחייבים לאכול כל יום בסוכה?**עונה הגמרא:** משום שהם למדו כך, "תשובו" - הכוונה כמו שאתה גר בביתך כל השנה, וכמו שבדירה שגר בה, ברצונו אוכל וברצונו אינו אוכל, כך גם בסוכה, אם רוצה אוכל ואם אינו רוצה אינו אוכל.**מקשה הגמרא:** לדעת חכמים שאין חובה לאכול בסוכה, אם כן מדוע חכמים מחייבים לאכול בסוכה בלילי יום טוב הראשון?**מתרץ רבי יוחנן** בשם **רבי שמעון בן יהוודק:** כיון שנאמר בחג הסוכות: "חמשה עשר" (בחודש תשרי), וגם בחג הפסח כתוב: "חמשה עשר" לכן למדנו בגזרה שווה - שכמו שבחג הפסח חובה לאכול כזית מצה בלילה הראשון, ובשאר הימים אין חובה אלא רשות (רק שלא יאכל חמץ), כך גם בחג הסוכות בלילה הראשון חובה לאכול כזית לחם, ומכאן ואילך אין חובה אלא רשות.**שואלת הגמרא:** ומניין שבחג המצות חייב לאכול מצה בלילה הראשונה?**עונה הגמרא:** חיוב לאכול מצה למדנו מהפסוק: "**בערב תאכלו מצות**".**השלמת הסעודה הראשונה שלא אכל בסוכה****משנה - מחלוקת אם אפשר להשלים את הסעודה הראשונה שלא אכל בסוכה:**

מי שלא אכל בלילה של יום טוב הראשון של חג, שהיה חייב לאכול בסוכה:

רבי אליעזר: ישלים סעודה זאת בלילה של יום טוב האחרון של חג (בשמיני עצרת), למרות שאז אינו אוכל את אותה סעודה בסוכה (רש"י), ובגמרא מקשה על זה.**חכמים:** אין לסעודה תשלומים, ועל זה נאמר: "מעות, לא יוכל לתקון. וחסרון, לא יוכל להמנות".**מקשה הגמרא:** לפי רבי אליעזר שאדם חייב לאכול בסוכה ארבע עשרה סעודות במשך כל חג הסוכות, אם כן כיצד ישלים את הסעודה ביום טוב האחרון, הרי אז אינו יושב בסוכה? (ואם ישב בסוכה לשם מצוה, הוא עובר על בל תוסיף) אם כן זה לא נחשב להשלמה (רש"י).**מתרץ בירא** בשם **רבי אמי:** רבי אליעזר חזר בו וכעת הוא מודה לחכמים, שאין חיוב לאכול בסוכה חוץ מליל יום טוב הראשון. אבל לגבי ההשלמה הוא חולק על חכמים וסובר, שאפשר להשלים את הסעודה הראשונה אפילו שאינו יושב בסוכה, כמו שאפשר להשלים את הקרבנות של יום ראשון אף ביום טוב האחרון.**שואלת הגמרא:** לפי רבי אליעזר שמשלים את הסעודה של יום טוב הראשון ביום טוב האחרון, במה הוא ישלים וכיצד? הרי אם יאכל לחם (ריפתא) הרי זה לא השלמה, כי אכילת הלחם היא לשם סעודת היום טוב האחרון, ואין כאן איזה סימן שהוא אוכל לשם הסעודה של יום טוב הראשון!?

עונה הגמרא: כוונת רבי אליעזר שישלים את סעודת ליל יום טוב הראשון בצורה זו, שלאחר שיפנה את האוכל של הסעודה של יום טוב האחרון, אז יביא פירות ועוגיות (מייני תרגימא) שיחשבו כהשלמה לסעודת יום טוב הראשון. וכך גם כתוב בברייתא: אם השלים במייני תרגימא יצא, וכל שכן אם יאכל בסעודה שניה לחם ובשר (רש"י).

שאלות ששאל אפטרופוס של אגריפס המלך את רבי אליעזר

שאל אפטרופוס של אגריפס המלך (הכוונה לממונה על בית המלך) את רבי אליעזר, שסובר: חייב אדם לאכול בסוכה בכל יום שתי סעודות (כמו שבהתחלה אמר רבי אליעזר): אני רגיל לאכול רק סעודה אחת ביום, האם אני יכול לאכול רק סעודה אחת כל יום בסוכה, ובזה אני יוצא ידי חובה?

השיב לו רבי אליעזר: הרי כל יום אתה אוכל פרפראות (כל מייני מעדנים שפותחים את התיאבון) כדי שיהיה לך תאבון לאכול לחם, אם כן לכבוד עצמך אתה מוכן לעשות כך, ועכשיו בסוכות תעשה כך עוד פעם לכבוד מצוות סוכה שתאכל עוד פעם לחם.

עוד שאלו אפטרופוס את רבי אליעזר: יש לי שתי נשים, אחת בטבריה ואחת בציפורי, ולכן יש לי שתי סוכות אחת בטבריה ואחת בציפורי, האם אני יכול יום אחד לאכול ולישן בסוכה בציפורי ולמחרת לאכול ולישן בסוכה שבטבריה?

השיב לו רבי אליעזר: אינך יוצא ידי חובה בצורה זאת, כי לדעת רבי אליעזר צריך לשבת כל שבעת הימים בסוכה אחת, ולכן לדעת רבי אליעזר מי שעובר מסוכה לסוכה, אז גם מה שישב כבר בסוכה הראשונה הפסיד אותם, שהם כבר אינם נחשבים לו למצוה.

דף כז:

האם אדם חייב לאכול ולישון באותה הסוכה בכל שבעת הימים?

תניא (ברייתא) - מחלוקת רבי אליעזר וחכמים:

רבי אליעזר סובר שחייבים לישון ולאכול כל חג הסוכות דוקא באותה סוכה, לכן אין לעבור באמצע החג מסוכה לסוכה לאכול בסוכה זו ולישן בסוכה אחרת, או היום בסוכה ולמחרת בסוכה אחרת. ומי שלא ישב בסוכה ביום טוב הראשון, אינו רשאי לבנות סוכה בחול המועד.

חכמים סוברים שאין חובה לישון ולאכול כל חג הסוכות דוקא באותה סוכה, ולכן אפשר לעבור מסוכה לסוכה באמצע החג, וגם מותר לבנות סוכה בחול המועד.

ושוין (מסכמים) רבי אליעזר וחכמים, שאם נפלה סוכתו באמצע חול המועד, שמותר לחזור ולבנות אותה בחול המועד ולשבת בה.

הגמרא שואלת: מה הסיבה שרבי אליעזר סובר שחייבים לישון ולאכול כל חג הסוכות דוקא באותה סוכה?

הגמרא עונה: כי כתוב בתורה: "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים" - כלומר, תעשה סוכה שתשב באותה הסוכה שבעה ימים, ולכן אין עושים סוכה בחולו של מועד, כי לא ישב בסוכה הזאת מתחילת החג, וגם לא עוברים מסוכה לסוכה אחרת, שאם כן אינה "סוכה לשבעה".

אבל חכמים מפרשים את הפסוק: "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים" - תעשה סוכה במשך החג, משום שכל שבעת הימים ראויים הם לעשיית סוכה.

מקשה הגמרא: בברייתא כתוב: ושוין (מסכמים חכמים ורבי אליעזר), שאם נפלה הסוכה במשך החג - חוזר ובונה אותה בחולו של מועד - וזה תמוה, מה החידוש בזה, הרי פשוט וברור שחוזר ובונה בחולו של מועד, שהרי גם לפי רבי אליעזר זוהי ואתה סוכה שכבר היתה לו, אם כן כשיבנה אותה שוב, הוא ממשיך להיות באותה הסוכה שהיה בה מתחילת החג!?

מתרצת הגמרא: החידוש הוא, הייתי חושב שהסוכה שכעת בנה שוב אולי נחשבת כסוכה אחרת מזו שנפלה, ו"פנים חדשות" באו לכאן, ואז יוצא שהסוכה החדשה אינה עשויה לשבעה ימים כמו שדרש רבי אליעזר, לכן חידשה הברייתא שחוזר ובונה אותה, כי היא נחשבת כאותה הסוכה.

האם אדם יכול לצאת ידי חובה בסוכה של חבירו?

תניא (בריייתא) - מחלוקת רבי אליעזר וחכמים:

רבי אליעזר סובר שאדם יוצא ידי חובת סוכה רק בסוכה ששייכת לו ולא בסוכה של חבירו, והסיבה היא כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולב של חבירו, כי כתוב: "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים" - ודרשו "לכם" = משלכם, שלא יהיה הלולב בהשאלה מחבירו אלא שלו, כך אין אדם יוצא ידי חובתו כל שבעת הימים בסוכתו של חבירו, כי כתוב: "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים" - ודרשו "לך" - שתהיה הסוכה עשויה משלך, ולא תהיה סוכה שאולה.

חכמים סוברים שאדם יוצא ידי חובת סוכה גם בסוכה של חבירו, כיון שאף שאמרו "אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו", אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו, כי כתוב: "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - הפסוק מלמד אותנו שכל ישראל יכולים לשבת בסוכה אחת לכל ישראל, שישבו בה אחד אחרי השני, ולא יתכן שהסוכה תהיה שייכת לכולם, כיון שלא ישאר שווה פרוטה לכל אחד ואחד בחלקו בסוכה, לכן ודאי שמדובר שהם משאילים את הסוכה אחד לשני (רש"י).

ואת המילה "לך" שבפסוק, שרבי אליעזר למד ממנו שסוכה שאולה שאינך שלך פסולה - חכמים שסוברים שסוכה שאולה כשרה, למדו מהמילה "לך" - שסוכה גזולה פסולה, אבל סוכה שאולה כשרה, כיון שכתוב: "כל האזרח".

ורבי אליעזר הפוסל סוכה שאולה, את הפסוק: "כל האזרח" - יסביר כך, שאף שאסור לעשות סוכה בחול המועד, מכל מקום גר שהתגייר בחול המועד, או ילד קטן שנהיה בר מצוה בחול המועד - מותר להם לעשות סוכה בחול המועד, כיון שלא היו חייבים בסוכה בתחילת החג - לכן כתוב "כל האזרח" - להוסיף את הגר והקטן שגדל בחול המועד, שלהם מותר לעשות סוכה בחול המועד.

אבל חכמים לא דרשו מ"כל האזרח" כמו רבי אליעזר, שמותר לגר שנתגייר ולקטן שנתגדל לבנות סוכה בחול המועד, בגלל שלפי חכמים מותר לכולם לבנות סוכה בחולו של מועד, לכן לא צריך ללמוד מכל האזרח להתיר רק לגר וקטן.

האם צריך להיות ברגלים בביתו דוקא?

תנו רבנן (בריייתא): מעשה ברבי אלעאי שהלך להקביל פני רבי אליעזר רבו בלוד, ברגל (בחג).

אמר רבי אליעזר: אלעאי! אינך משובתי הרגל! שהרי אינך נמצא ברגל אצל אשתך, שהיה רבי אליעזר אומר: משבח אני את העצלנים (כלומר: אפילו את אלו שעושים כך בגלל עצלות) שאינם יוצאים מבתיהם ברגל, כי כתוב: "ושמחת אתה וביתך", "ביתך" - זו אשתך.

מקשה הגמרא על רבי אליעזר: הרי אמר רבי יצחק: מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, מכך שכשאמרה השונמית לבעלה: "אלכה וארוצה עד איש האלהים" (אלישע הנביא) ואשובה", שאל אותה בעלה: "מדוע את הולכת אליו היום, לא חודש ולא שבת?!" - מכאן למדנו שבחודש ובשבת חייב אדם לקבל פני רבו.

אם כן, למדנו שמותר לעזוב את אשתו ברגל כדי ללכת אל רבו, ומכאן קשה מדוע אמר רבי אליעזר לרבי אלעאי שלא היה צריך לעזוב את אשתו ברגל?

מתרצת הגמרא: רבי יצחק שאמר שיעזוב את אשתו וילך לרבו ברגל - מדובר שהולך ושב באותו היום ושמוח שמחת הרגל עם אשתו, כגון שרבו היה בתוך התחום, או שעשה עירובי תחומין (רש"י). **ורבי אליעזר** שאמר שלא יעזוב איש את ביתו ברגל - מדובר שהולך ואינו שב באותו היום.

האם מותר לפרוש סדין על גבי הסוכה בשבת?

תנו רבנן (בריייתא): מעשה ברבי אליעזר ששבת בשבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן בן רבי אלעאי בקיסרי. ויש אומרים שהיה המעשה בקיסריון, והשמש זרחה על הסוכה.

שאל יוחנן ברבי אלעאי את רבי אליעזר: האם מותר לי לפרוש על הסוכה סדין לצל, כדי שהשמש לא תשזף אותך והשאלה היא: האם אסור - משום מלאכת "בונה" בשבת שמוסיף על אהל עראי?

רבי אליעזר לא רצה לענות לו, בגלל שלא שמע תשובה מפורשת לכך מפי רבו ולא רצה לומר דבר שלא שמע מפי רבו, ולכן התחיל לדבר אתו על דבר אחר. **וכך אמר לו** רבי אליעזר: אין לך כל שבט ושבת מישראל שלא העמיד ממנו **שופט** מושיע את ישראל (הם מנהיגי ישראל שהיו מימות יהושע ועד שמואל שמשח את שאול למלך).

כשהתפשטה השמש והגיעה עד לחצי הסוכה והתקרבה אליהם, חזר ושאל יוחנן את רבי אליעזר: מהו שאפרוש עליה סדין? - ושוב התחיל רבי אליעזר לדבר אתו על דבר אחר. **וכך אמר לו**: אין לך כל שבט ושבת מישראל שלא יצאו ממנו **נביאים**. ואף שבט יהודה ובנימין שלא העמידו **נביאים**, הרי העמידו **מלכים** משבטיהם (דוד מיהודה ושאול מבנימין) על פי נביאים שמשחו מהשבט שלהם מלכים (שמואל הנביא).

כשהתפשטה השמש והגיעה עד רגליו של רבי אליעזר, לקח יוחנן סדין ופרש על הסוכה בלי לקבל את הסכמתו של רבי אליעזר.

מיד הפשיל רבי אליעזר טליתו לאחוריו ויצא מהסוכה, כדי שלא יאמרו רבי אליעזר התיר את הדבר.

מסבירה הברייתא: אל תאמר שרבי אליעזר לא ענה לו בגלל שלא ללמדו תורה, אלא מפני שלא אמר רבי אליעזר דבר שלא שמע מפי רבו.

מקשה הגמרא על רבי אליעזר: כיצד רבי אליעזר יצא ועבר מסוכתו לסוכה של אחר?! הרי אמר רבי אליעזר: אין יוצאים מסוכה לסוכה בהמשך חג הסוכות, אלא חייב לשבת באותה הסוכה כל משך החג.

מתרצת הגמרא: המעשה הזה לא היה בחג הסוכות, אלא היה בחג אחר שהיו יושבים בסוכה לא בשביל המצוה אלא בשביל האויר שבחוץ.

מקשה הגמרא על רבי אליעזר: כיצד רבי אליעזר יצא ברגל (בחג) מביתו שהיה בלוד והלך לסוכת יוחנן שהיתה בקיסריון? הרי אמר רבי אליעזר: משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל.

מתרצת הגמרא: מעשה זה לא היה בחג, אלא היה בשבת שלא בתוך הרגל.

מקשה הגמרא: הרי מתוך דברי רבי אליעזר בעצמו יש תשובה לשאלה ששאל אותו יוחנן, שאמר רבי אליעזר: פקק החלון (פלטת עץ שגודלה כגודל החלון ועשו אותה כדי לסגור בה את החלון, ואין לפלטה הזאת ידית וציר שהיא מונחת עליהם ומסתובבת כדי לסתום את החלון, מאירי) בזמן שקשור הפקק בחבל לחלון ותלוי שאינו מגיע עד הארץ - פוקקים בו (מותר בשבת לסתום בו את החלון), כיון שהפקק הזה מיועד לסגור את החלון לכן אין זה נחשב כאיסור בונה בשבת, ולא כאיסור מוסיף על הבנין. אבל אם הפקק אינו קשור - אין פוקקים בו בו (אסור בשבת לסתום בו את החלון), משום שמוסיף הוא על סתימת האהל.

וחכמים אומרים: אפילו כשהפקק אינו קשור - פוקקים בו את החלון בו (מותר בשבת לסתום בו את החלון).

אם כן - לפי רבי אליעזר אסור להוסיף כלום אפילו על אהל שהוא עראי בשבת, כמו פקק החלון שהיא תוספת עראית, מכאן נוכל ללמוד שגם אסור לפרוש סדין על הסוכה! - **אם כן מדוע יוחנן לא ידע שאסור?**

דף כח.

מתרצת הגמרא: אי אפשר ללמוד מפקק החלון לפריסת סדין על הסוכה, משום שיש הבדל ביניהם, שבפקק החלון אין פוקקים בו בשבת בגלל שהוא משאיר את הפקק כקבוע בכותל, לכן הפקק נחשב כחלק מהכותל עצמו, ולכן נחשב מוסיף על האהל ואסור. אבל בסדין שפורשו על הסוכה, אינו משאיר את הסדין כקבוע על הסוכה, לכן לא פשוט לרבי יוחנן שזה אסור.

הנהגותיו הטובות של רבי אליעזר

תנו רבנן (בריייתא): מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון, ושאלוהו שם שלשים הלכות בהלכות סוכה:

גירסה א' - על שתיים עשרה הלכות אמר להם רבי אליעזר: שמעתי מפי רבותי מה הדין בהם וענה להם, ואילו על **שמונה עשר** הלכות אמר להם רבי אליעזר: לא שמעתי מרבותי מה הדין בהם, ולא ענה להם.

גירסה ב' - רבי יוסי ברבי יהודה אומר: לא כך היה, אלא להיפך, שעל **שמונה עשר** הלכות אמר להם רבי אליעזר: שמעתי מה הדין בהם וענה להם! ואילו על **שתיים עשרה** הלכות אמר להם רבי אליעזר: לא שמעתי ולא ענה להם.

אמרו לרבי אליעזר: וכי כל דבריך שאתה מלמד הם רק מה ששמעת מרבותיך?!

השיב להם רבי אליעזר: אתה גורמים לי לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי, כלומר: אני צריך לענות על שאלתכם ולספר לכם על מדותי, ואת המידות אלו לא שמעתי מפי רבותי שכך צריך לנהוג, **וכך הם מידותיי**:

א. מעולם לא הקדים אותי אדם לבית המדרש, אלא אני באתי ראשון, ולא פספסתי שום דבר ממה שנאמר שם.

ב. ובאמצע שיעור בבית המדרש לא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, ולכן שמעתי כל מה שהיו אומרים בבית המדרש.

ג. ולא השארתי אדם בבית המדרש ויצאתי, אלא יצאתי אחרון מבית המדרש, ולא פספסתי מכל אשר דברו שם.

ד. ולא דברתי שיחת חולין (דברי צחוק ושיחות על דברי העולם הזה).

ה. ולא אמרתי לאחרים דבי תורה שלא שמעתי מפי רבי מעולם.

כלומר: זה שאני לא אומר לכם פסק הלכה בהלכות אלו, הוא בגלל שכך היא מדתי, שאיני אומר דבר שלא שמעתי מפי רבי. ואל תאמרו שלא טרחתי לשמוע מה שאמרו רבותי, שהרי באתי ראשון לבית המדרש והלכתי אחרון, ולא ישנתי ולא שחתי שיחת חולין, ואילו היו אומרים רבותי דבר בדינים אלו, ודאי הייתי שומע.

הנהגותיו הטובות של רבן יוחנן בן זכאי

רבו של רבי אליעזר היה רבן יוחנן בן זכאי, ולכן הגמרא מזכירה גם את מידותיו הטובות שלו:

אמרו על רבן יוחנן בן זכאי:

א. מימיו לא שח שיחת חולין.

ב. ולא הלך ארבע אמות בלא תורה (שכל זמן שהיה הולך היה לומד תורה) ולא הלך בלי להניח תפילין.

ג. ולא הגיע אדם לפניו לבית המדרש.

ד. ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי.

ה. ולא הרהר (חשב) בדברי תורה במבואות המטונפות (רחובות מלוכלכים ומסריחים שדינים כשרותים שאסור לחשוב על דברי תורה בהם).

ו. ולא השאיר אדם בבית המדרש ויצא, אלא יצא אחרון מבית המדרש.

ז. ולא מצא אדם את רבן יוחנן כשהוא יושב ודומם [שותק], אלא תמיד יושב ושונה.

ח. ולא פתח אדם דלת לתלמידיו, אלא כל אחד מהתלמידים בעצמו היה מקרב עצמו אצל הפתח.

ט. ולא אמר רבי יוחנן דבר שלא שמע מפי רבו מעולם.

י. ולא אמר רבי יוחנן "הגיע עת לעמוד (לצאת) מבית המדרש", חוץ מערב פסח שכן היה אומר לצאת בגלל הקרבת קורבן הפסח שהיו צריכים לקיים, ובגלל תינוקות (ילדיהם הקטנים) שילכו להרדים אותם כדי שלא יישנו בליל הסדר. וחוץ מערב יום הכפורים שכן היה אומר לצאת בגלל שצריך לאכול לפני שיתחיל יום הכפורים.

ובגלל הנהגות הטובות של רבן יוחנן בן זכאי, עשה כך גם תלמידו רבי אליעזר.

ידיעותיו וגדלותו של רבן יוחנן בן זכאי ומי היה רבן

תנו רבנן (בריייתא): **שמונים** תלמידים היו לו להלל הזקן:

שלושים תלמידים מהם ראויים שתשרה עליהן שכינה **כמשה רבינו**.

ושלושים תלמידים מהם ראויים שתעמוד להם חמה מללכת במהלכה הקבוע כשם שעמדה ליהושע בן נון.

ועשרים תלמידים מהם **בינונים** ממוצעים בין התלמידים הראשונים לבין התלמידים האחרונים הנ"ל.

התלמיד **הגדול** שמכולם, הוא **יונתן בן עוזיאל**.

והתלמיד **הקטן** שמכולם, הוא **רבן יוחנן בן זכאי**.

אמרו עליו על **רבן יוחנן בן זכאי**, שלא השאיר דבר שלא למד: וזוהי **רשימת הדברים שלמד רבן יוחנן בן זכאי**:

מקרא - היא התורה שבכתב.

ומשנה - כגון משנה וברייתא של ששה סדרים.

גמרא - היא סברה וההיגיון של ההלכות, שהתנאים האחרונים היו מדקדקים להבין בדברי התנאים הראשונים לפרשם ולהסביר מה סיבת כל הלכה שאמרו. וכן כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהם וקבעו בהן גמרא, ואותו דיוק שבימי התנאים נקרא גמרא.

הלכות למשה מסיני - כגון: גוד אסיק (דופן הסוכה שהוא בגובה עשרה טפחים נחשב כאילו עולה עד לשמים), ולבוד (מרחק של פחות משלושה טפחים בין שני עצמים נחשב כאילו הוא סתום), ודופן עקומה (גג הסוכה שהוא סכך פסול, אם הוא פחות מארבע אמות אינו פוסל את הסוכה אלא נחשב כחלק מהדופן שהוא מחובר אליה), שיעורין (כזית, כביצה וכדומה), חציצין (חציצה בטבילה, דברים שדבוקים על גופו שגורמים שמי המקוה לא יגעו בבשרו הם חוצצים שהטבילה לא תטהר אותם) ומחיצין (מחיצה שצריכה להיות גבוהה עשרה טפחים), עשר נטיעות (שאם היו בבית סאה אז מותר לחרוש בשדה זה סמוך לשמיטה), ערבה (במקדש שהיו מקיפים בה או זוקפים אותה בצדי המזבח), וניסוך המים (על המזבח בחג הסוכות).

אגדות – שהם מדרשי פסוקים, כגון תנחומא ובראשית רבה ויקרא רבה.

דקדוקי תורה – שהם ריבוי אותיות, שבאים לדרוש בהם ריבויים ומיעוטים, כגון "תאזרח" – לומר שנשים פטורות ממצות סוכה, שדקדקה התורה בלשונה לכתוב **אות יתירה** כדי ללמד.

דקדוקי סופרים – שחכמים הוסיפו לבדוק את מעשיהם של האנשים ובהתאם לזה זרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה.

קלים וחמורים – הכוונה לדברים הנלמדים מקל וחומר.

וגזרות שוות - דברים הנלמדים בגזירה שווה.

תקופות – הוא חישובן מהלך החמה והלבנה.

וגימטריאות - דברים הנלמדים בלשון גימטריא במספר האותיות, כמו שאמרו על הפסוק שנאמר בנזיר: קדוש "יהיה" - "יהיה" בגימטריא שווה שלשים, ללמד שסתם נזירות שלשים יום.

שיחת **מלאכי השרת** ושיחת **שדים** ושיחת **דקלים** - גם אותם הבין רבן גמליאל.

משלות כובסים ומשלות שועלים - כלומר, משלים שכתבו הקדמונים כדי להסביר את דברי התוכחה שלהם, ושם הוזכרו כובסים ושועלים.

דבר גדול - הוא מעשה מרכבה, מדבר על עניינים נסתרים שמצויים בעולמות העליונים.

דבר קטן – כל מה שהסתפקו אביי ורבא, גם רבן יוחנן בן זכאי הסתפק אף הוא בו ופתר אותם, אלא שבימי האמוראים שכחו - ועל החכמים האלו נאמר הפסוק: להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא.

מסבירה הגמרא: כיון שהתלמיד הקטן שבכל תלמידי הלל (שהיה רבן יוחנן בן זכאי קטן שבתלמידיו של הלל הזקן) כזה גדול היה, הגדול שבכולן (שהיה יונתן בן עוזיאל גדול תלמידי הלל הזקן) על אחת כמה וכמה שהיה גדול! - וכך היה, שאמרו עליו על יונתן בן עוזיאל, בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף, שהיו מלאכי השרת מתקבצים סביבו לשמוע דברי תורה מפיו (רש"י).

ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית - אם יצא ידי חובת סוכה?

משנה: מי שהיה ראשו ורובו בתוך הסוכה, ושולחנו בתוך הבית - הסוכה כשרה, ומחלוקת אם היושב יצא:

בית שמאי: פוסלים, כלומר הסוכה כשרה אבל זה שיושב בה - לא יצא ידי חובתו, גזירה שמא ימשך אחר שולחנו ויאכל מחוץ לסוכה.

בית הלל: מכשירים, כלומר זה שיושב בה - יצא ידי חובתו.

בית הלל אמרו לבית שמאי: וכי לא כך היה מעשה, שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, וזקני בית הלל ובית שמאי לא אמרו לו דבר! - מכאן ראייה שיצא ידי חובתו.

בית שמאי השיבו לבית הלל: וכי משם ראייה?! והרי אף הם - זקני בית שמאי וזקני בית הלל - אמרו לו לרבי יוחנן בן החורנית: אם כן היית נוהג תמיד לישב כשראשך ורובך בסוכה ושולחנך בתוך הבית, הרי לא קיימת מצות סוכה מימך! - מכאן ראייה שלא יצא ידי חובתו.

בגמרא בדף ג. (שכבר למדנו) - נכתב ביאור המחלוקת ואזכיר כאן בקצרה: בית שמאי ובית הלל נחלקו בשני דברים:

מחלוקת אחת - נחלקו בגודל **סוכה קטנה**, שהיא סוכה שיש בה רק כדי להכניס את ראשו ורובו בלבד (שהן שישה טפחים), **בית שמאי**: פוסלים (את הסוכה), **ובית הלל** מכשירים.

מחלוקת שניה - מה שמפורש כאן **בסוכה גדולה** (שהיא יותר מ 7 על 7 טפחים) - אם חששו חכמים שמא ימשך אחר שולחנו, שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, **בית שמאי** אומרים: לא יצא (האדם לא יצא אף שהסוכה כשרה), **ובית הלל** אומרים: יצא.

אם נשים, עבדים וקטנים חייבים בסוכה

משנה: נשים ועבדים וקטנים - פטורים ממצות הסוכה. אבל קטן שאינו צריך לאמו - חייב בסוכה מדרבנן מדין מצות חינוך.

מעשה וילדה כלתו של **שמאי** הזקן, ופיחת את המעזיבה (כלומר, פירק את רצפת התקרה שמעל גבי מיטת התינוק) ושם סכך מעל מקום המטה בשביל קטן שיקיים מצוות סוכה - כלומר, ששמאי החמיר מעבר לשורת הדין שאפילו קטן כמו תינוק חייב בסוכה.

שואלת הגמרא: מניין למדנו שנשים, עבדים וקטנים פטורים ממצות סוכה?

עונה הגמרא: תנו רבנן (ברייתא): כתוב בפסוק: "כל האזרח ישראל ישבו בסוכות" - דרשו חכמים שאם היה כתוב רק "אזרח" - היה במשמע כל האזרחים ואפילו נשים, לכן אמרה התורה "האזרח" - שמשמע רק המיומן (החשוב) שבאזרחים, שהוא האיש הוא חייב בסוכה - מכאן שנשים אינן חייבות בסוכה.

וכתבה התורה: "כל האזרח" - כדי להוסיף (לרבות) שגם הקטנים חייבים בסוכה.

מקשה הגמרא על הברייתא: בברייתא כתוב שהמילה: "אזרח" (בלי ה) - כוללת גם נשים וגם גברים, והרי לגבי תענית (צום) יום הכפורים משמע בברייתא אחרת, שהמילה: "אזרח" (בלי ה) - כוללת רק גברים?! - שכך כתוב בברייתא: תניא: "תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו, האזרח והגר" - "האזרח" לרבות את הנשים האזרחיות שחייבות בעינוי - מכאן משמע שהמילה: "אזרח" (בלי ה) - כוללת רק גברים, לכן כתוב "האזרח" כדי להוסיף את הנשים שגם הן חייבות בתענית (צום) של יום הכיפורים.

מתרץ רבה: הלכתא נינהו, ואסמכינהו רבנן אקראי - כלומר: דין אחד משני הדינים (סוכה וצום יום הכפורים הני"ל) הוא הלכה למשה מסיני ולא למדו אותו מפסוקים, ולכן דרשו אותו שלא כפי משמעותו, ואילו הדין השני נלמד מדרשה של הפסוק כמשמעותו, כי לא יתכן שפעם אחת "האזרח" כולל נשים ופעם אחת "האזרח" אינו כולל נשים.

על תירוץ רבה - הגמרא דנה בשני דברים:

שאלה - איזה דין מהם נלמד ממדרש הפסוק, ואיזה דין נלמד מהלכה למשה מסיני?

קושיה - למה צריך ללמוד את שני הדינים האלו מפסוקים ומהלכה למשה מסיני, הרי גם בלעדיהם אפשר ללמוד שהאשה פטורה מן הסוכה וחייבת בעינוי! כיון שסוכה מצות עשה שהזמן גרמא היא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ומכאן אתה יודע שאשה פטורה מן הסוכה. וחייבת האשה בעינוי ביום הכפורים, כי זוהי מצות לא תעשה היא, ויש בה איסור כרת, ולכן אף אם הזמן גרמא חייבת בה - שכך אמר רב יהודה בשם רב וכך אמר תנא של בית רבי ישמעאל, אמר הפסוק: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם" - מכאן למדנו שהתורה השוותה אישה לאיש ששניהם שווים בכל העונשים והאיסורים שבתורה.

דף כח:

אבי עונה לשאלה ולקושיה:

אבי עונה לשאלה - איזה דין נלמד ממדרש, ואיזה מהלכה למשה מסיני, התשובה היא: הדין שאשה פטורה מסוכה נלמד מהלכה למשה מסיני, ולכן הפסוק שהובא על דין זה: "האזרח" - למעט את הנשים הוא רק אסמכתא בעלמא ואינו מקור הדין. אבל משמעות הפסוק: "אזרח" הוא גברים ולא נשים, ו"האזרח" משמע לרבות את הנשים - שגם הן חייבות ומכאן למדו שאשה חייבת בעינוי יום הכפורים.

אבי עונה לקושיה - למה צריך ללמוד מהלכה למשה מסיני שאשה פטורה מהסוכה, הרי סוכה היא מצות עשה שהזמן גרמא ולכן אשה פטורה - התירוץ הוא: שבלי הלכה למשה מסיני היינו יכולים בטעות לחשוב: "תשבו כעין תדורו" - כמו שדירה היא איש עם אשתו, כך סוכה היא איש עם אשתו, ומכאן שנשים חייבות בסוכה. לכן למדנו מהלכה למשה מסיני שהנשים פטורות מן הסוכה.

רבא עונה לקושיה - למה צריך ללמוד מהלכה למשה מסיני שאשה פטורה מהסוכה, הרי סוכה היא מצות עשה שהזמן גרמא ולכן אשה פטורה - התירוץ הוא: שבלי הלכה למשה מסיני היינו יכולים בטעות לחשוב: שנלמד "חמשה עשר" האמור בחג הסוכות מ"חמשה עשר" מחג המצות, שכשם שבמצה נשים חייבות, אף שזוהי מצות עשה שהזמן גרמא, כך גם בסוכה נשים חייבות אף שמצות עשה שהזמן גרמא היא. לכן למדנו מהלכה למשה מסיני שהנשים פטורות מן הסוכה.

מסבירה הגמרא: היות והדין שנשים פטורות מהסוכה נלמד מהלכה למשה מסיני ולא נלמד מהמילה "האזרח" - לכן "האזרח" הכתוב בסוכה בא ללמד משהו אחר - לרבות את הגרים שגם הם חייבים בסוכה, כי היינו חושבים שהם פטורים כי כתוב: "והאזרח בישראל" - שמשמע ישראל ולא גרים, לכן מהאות ה' של "האזרח" למדנו שגם גרים חייבים בסוכה.

מקשה הגמרא: למה צריך את הפסוק: "האזרח" ללמד שגם נשים חייבות בעינוי של יום הכפורים, הרי את זה למדנו מרב יהודה אמר רב שנשים חייבות בכל האיסורים שבתורה?

מתרצת הגמרא: מהאות ה' של "האזרח" למדנו שגם נשים חייבות בתוספת עינוי ביום הכפורים, שהיא רק מצוה ואין בה עונש (שרק בעונשים אמר רב שנשים חייבות).

מקשה הגמרא: **בברייתא** (לעיל) כתוב: "**כל** האזרח" - המילה כל באה ללמדנו שגם קטנים חייבים בסוכה, וזה קשה הרי **במשנה** לעיל כתוב: נשים ועבדים "**וקטנים**" - פטורים מהסוכה!?

מתרצת הגמרא: לא קשה, כי **בברייתא** מדובר על קטן **שהגיע לחינוך**, שאינו צריך לאמו, ולכן הוא **חייב**. ואילו **במשנה** מדובר בקטן שלא הגיע לחינוך, לכן הוא פטור מן הסוכה.

מקשה הגמרא: הרי קטן **שהגיע לחינוך**, חייב בסוכה רק **מדרבנן**, אם כן איך למדנו מפסוק שהוא חייב? הרי לימוד מפסוק הוא **דאורייתא**!?

מתרצת הגמרא: באמת הקטן חייב בסוכה רק **מדרבנן**, והפסוק "**כל** האזרח" הוא אסמכתא בעלמא ולא שממש למדו ממנו.

מי נחשב קטן שאינו צריך לאמו

במשנה (לעיל) נאמר, שקטן שאינו צריך לאמו - חייב בסוכה.

שואלת הגמרא: מי נקרא קטן שאינו צריך לאמו?

הגמרא מביאה מספר תשובות לשאלה:

תשובה א' - דבי רבי ינאי: קטן שנפנה לעשות צרכיו, ואמו אינה מקנה אותו, אלא מסתדר בעצמו - נקרא קטן שאינו צריך לאמו.

תשובה ב' - רבי שמעון בן לקיש: כל שנעור משנתו ואינו קורא: "אמא" - נקרא קטן שאינו צריך לאמו, אבל קטן שקורא לאמו - נחשב "צריך לאמו".

הגמרא מקשה על תשובה ב': מדוע לקטן שקורא לאמו, אתה קורא "צריך לאמו", הרי אפילו גדול שאינו צריך לאמו רגיל לקרוא לאמו כשמתעורר משנתו!?

הגמרא מתרצת: צריך לתקן את תשובה ב' ולהסביר כך: קטן שנעור משנתו ואינו קורא: "אמא אמא", שממשיך לקרוא לה עד שתבוא אליו - נחשב "צריך לאמו", כי הגדולים אינם עושים ככה, אלא קוראים פעם אחת ואחר כך שותקים.

הסבר המעשה של כלתו של שמאי הזקן שילדה

במשנה כתוב: מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופיחת את המעזיבה (כלומר, פירק את רצפת התקרה שמעל גבי מיטת התינוק) ויש סכך מעל מקום המטה בשביל קטן שיקיים מצוות סוכה.

הגמרא מקשה: הרי מעשה זה הוא בא לסתור את האמור במשנה שהקטנים פטורים מהסוכה, וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר את דבריהם!?

הגמרא מתרצת: חסורי מחסרא, והכי קתני - כלומר, חסר כמה מילים במשנה והנוסח הנכון הוא: "נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה. ושמאי מחמיר בקטן אפילו כשהוא צריך לאמו. ומעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופיחת את המעזיבה וסיכך על המטה בשביל הקטן" - כלומר, המעשה אינו סותר אלא בא לחדש שמי שמאי החמיר יותר מעיקר הדין.

סוכתו קבע וביתו עראי (המשנה כאן חולקה בהתאם לגמרות)

משנה: כל שבעת הימים של חג הסוכות, אדם עושה את **סוכתו** כמקום מגוריו הקבוע, שכל עיקר דירתו בה, ואילו את **ביתו** עושה עראי.

הגמרא כותבת **ברייתא** המפרטת כיצד יעשה את סוכתו קבע - תנו רבנן (ברייתא): כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי, **כיצד?** היו לו כלים נאים - מעלה אותם לסוכה, היו לו מצעים נאים - מעלה אותם לסוכה. וכן אוכל ושותה ומטייל בסוכה.

שואלת הגמרא: מניין למדנו את כל מה שאמרה המשנה והברייתא?

עונה הגמרא: כמו שכתוב בברייתא, שאת זה למדנו מהכתוב: "בסוכות **תשבו** שבעת ימים" - ללמדך: **תשבו** בסוכות כמו שאתם גרים בביתכם – **ומוסיפה** הברייתא פרט אחד בישיבת הסוכה - **ומשנן בסוכה** (כלומר, לומד את הסבר ההלכות שלמד מה הסיבה שזה חייב וזה פטור זה אסור וזה מותר, רש"י).

מקשה הגמרא: כיצד אמרה הברייתא "**ומשנן** בסוכה" הרי רבא אמר: **תנוי** = **לשנן** אפשר גם מחוץ לסוכה, כי עדיף לו לשנות מחוץ לסוכה כי האוויר נעים לו כדי שיוכל להתאמץ בהבנה, ורק דברים אלה צריך דוקא **בסוכה** והם: **מקרי** - לקרוא תורה שבכתב, **ומתני** - לחזור על המשניות שיודע אותם בעל פה.

מתרצת הגמרא: יש שני סוגים של שינון:

סוג אחד - **בברייתא** שאומרת: "**ומשנן** בסוכה" - מדובר **במגריס** - כלומר, בלימוד גמרא שכבר הבין אותה, שאינו מצטער אם יעשה זאת בסוכה.

סוג שני - מה שאמר **רבא** "ותנוי (לשנן) מותר גם מחוץ לסוכה" - מדובר **בעיוני** - כלומר, שרק כעת מתחיל ללמוד את הגמרא שעדיין אינה ברורה לו, לכן צריך יותר ריכוז ומותר לשנן מחוץ לסוכה.

דף כט.

הגמרא מדגישה שיש בשינון פעמים שלומדים במהירות בלי העמקה בדברים, ויש גם לימוד שיש בו העמקה ועיון, וכך היו עושים רבא ורמי בר חמא, כשסיימו להקשיב לשיעורו של רב חסדא, בהתחלה היו חוזרים על דברי רב חסדא במהירות בלי העמקה, דבר זה אסור ודבר זה מותר. ואחר כך היו מעמיקים מה ההסבר של כל דבר.

איזה כלים מותר להכניס לסוכה ואיזה אסור

אמר רבא: **כלי שתיה** - מותר להשאיר בסוכה גם **לאחר שתו בהם**, ואין צורך לפנותם מהסוכה, כיון ואינם מאוסים. אבל **כלי אכילה**, **לאחר האוכל** הם מאוסים - ויש להוציאם מהסוכה.

וכן **חצבא** (כלי חרס) ששואבים בו את המים, וכן **שחיל** (דלי העשוי מעץ) - יש להוציאם מחוץ לסוכה, **לאחר שהשתמשו בהם**.

ואילו **שרגא** (נר העשוי בכלי חרס ששמים בו שמן ופתילה) **לאחר שכבה** - **תנא קמא**: מותר להשהותו בסוכה. אבל **יש אומרים** שיש להוציאו מהסוכה לאחר שכבה - **ומסבירה הגמרא**: יש אומרים אינו חולק על דברי התנא קמא, כיון שמדובר בסוכות שונות, **תנא קמא** התיר להשהות את נר החרס גם לאחר השימוש בו - מדובר **בסוכה גדולה** שיש בה מקום ברוח. ואילו **היש אומרים** שיש להוציאו מהסוכה - מדובר **בסוכה קטנה** ששטחה מצומצם ויש להוציא ממנה כל דבר התופס מקום ללא צורך.

ירדו גשמים לסוכה, ממתי מותר לפנות את כליו מהסוכה

משנה: אם ירדו גשמים לתוך הסוכה, מאימתי מותר לפנות את כליו מן הסוכה? כלומר: ממתי הוא נחשב מצטער שפטור מלשבת בסוכה? - **משתסרח המקפה** - כלומר, מרגע שהתבשיל יתקלקל, התבשיל נקרא מקפה כי הכוונה לתבשיל קפוי, שאינו לא נוזלי ולא מוצק קרוי.

הגמרא מסבירה, מה שהוזכר במשנה: "משתסרח המקפה" - הכוונה לתבשיל של גריסים.

מספרת הגמרא: אביי ישב לפני רב יוסף בסוכה, נשבה הרוח ונשרו **ציבותא** (קסמי עץ) על האוכל שלהם. מיד אמר להם רב יוסף: פנו את כללי מהסוכה.

הקשה אביי על רב יוסף: איך אתה אומר לפנות את הכלים מהסוכה בגלל קצת קיסמי עץ שנפלו במאכל, הרי במשנה כתוב שמפנים את הכלים רק "משתסרח המקפה"!!

השיב רב יוסף לאביי: כיון שאני אנין דעת ורגיש, לכן בשבילי זה כמו שתסרח המקפה.

יצא מהסוכה בגלל גשמים - מתי מחויב לחזור לסוכה

תנו רבנן (ברייתא): היה **אוכל** בסוכה וירדו גשמים, וירד מסוכתו לביתו - אין מטריחים אותו לכשיפסקו הגשמים לעלות שוב לסוכתו עד **שיגמור סעודתו** בבית.

היה **ישן** בסוכה וירדו גשמים, וירד מסוכתו - אין מטריחים אותו לכשיפסקו הגשמים לעלות לסוכתו עד **שיאור**.

שואלת הגמרא: מה כוונת הברייתא? - האם אין מטריחים אותו לעלות עד **שיתעורר** משנתו, או עד **שיאיר** היום?

עונה הגמרא - בברייתא אחרת כתוב מפורש יותר: אין מטריחים אותו לעלות עד שיאור, ויעלה **עמוד השחר**.

מקשה הגמרא: יש סתירה בברייתא, שהרי "**יאור**" - משמע שהאיר לו המזרח, בשעת **הנץ החמה**, ואילו "עד שיעלה **עמוד השחר**" - היא שעה מוקדמת יותר!?

מתרצת הגמרא: כך כתוב בברייתא: עד **שיעור** משנתו ויעלה **עמוד השחר** - כלומר, צריך את שני הדברים יחד כדי שיתחייב לחזור לסוכה.

גשמים בסוכות סימן קללה

משנה: הגשמים סימן קללה הם בחג, ומשלו חכמים משל למה הדבר דומה: לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו.

הגמרא שואלת: מי שפך למי את הכוס?

אפשרות א' - האם **פירוש המשנה**: משל לעבד שהיה משרת את אדונו בצורה לא טובה, כגון ששפך **העבד לאדונו** קיתון (כוס) על פניו של **רבו**, כך אם ירדו גשמים אז נחשב שאין עם ישראל משרתם את השם כהוגן, וישיבת הסוכה הזאת נמשלה לשפיכת הקיתון על פני הרב.

אפשרות ב' - או כך **פירוש המשנה**: ששפך **האדון לעבד** קיתון (כוס) על פניו של **העבד**, שאמר האדון לעבדו: צא מלפני, כי איני רוצה את השירות שלך! וירידת גשמים היא משל **לשפיכת הקיתון עלינו**.

הגמרא עונה: אפשרות ב' היא הנכונה, והראיה מהברייתא: תניא: **שפך לו רבו** קיתון על פניו, ואמר לו: אי אפשר בשמושך.

ליקוי חמה או ליקוי לבנה - סימן למי?

ישנן כמה דעות למי הסימן בליקוי החמה והלבנה:

דעה א' - **תנו רבנן** (ברייתא): בזמן **שהחמה** לוקה - זה סימן רע הוא **לכל העולם** כולו, **משל** למה הדבר דומה: למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו, והניח **פנס** לפניו (זה השמש שה' ברא בעולם) כדי שיאיר להם, כעס עליהם ואמר לעבדו: טול פנס מפניהם והושיבם בחושך, כך כשהחמה לוקה אינה מאירה כל כך.

דעה ב' - **תניא** (ברייתא): **רבי מאיר** אומר: כל זמן (כל פעם) שמאורות (שמש וירח) לוקים - סימן רע לשונאיהם של **ישראל** (הכוונה לעם ישראל) מפני שישאל מלומדים במכותיהם, שעם ישראל רגילים לקבל מכות יותר מכולם, **משל** לסופר (מורה) של ילדים (קטנים) שבא לבית הספר ורצועה בידו, הרי מי דואג? ודאי התלמיד שרגיל ללקות בכל יום ויום, הוא זה שדואג.

דעה ג' - תנו רבנו (ברייתא): בזמן **שהחמה** (השמש) לוקה - סימן רע הוא **לעובדי כוכבים**. ואם **הלבנה** (הירח) לוקה - סימן רע הוא לשונאיהם של ישראל (הכוונה לעם ישראל), מפני שישראל מונין את חדשיהם ללבנה, ועובדי כוכבים מונין את חדשיהם לחמה.

למי מיושבי העולם סימן רע?

אם לוקה החמה **בבוקר** כשהחמה במזרח - סימן רע הוא ליושבי **מזרח** (שיקרה להם רעה).
ואם לוקה החמה **בערב** כשהחמה במערב - סימן רע הוא ליושבי **מערב**.
ואם לוקה **באמצע היום** כשהחמה באמצע הרקיע - סימן רע הוא **לכל העולם** כולו.

מה סוג הרעה שתקרה בגלל הליקוי?

אם פניו דומים **לדם** (שהליקוי נראה אדום) - **חרב** בא לעולם.
ואם פניו דומים **לשק** (שהליקוי נראה שחור) - **חיצי רעב** באים לעולם, כי הרעב משחיר את הפנים.
ואם פניו דומים **לזו ולזו** (שהליקוי נראה אדום וגם שחור) - **חרב** ו**חיצי רעב** באים לעולם.

תוך כמה זמן תקרה הפורענות?

דעה א' - אם לקה **בכניסתו** (בשקיעת החמה) - סימן הוא שהפורענות **תאחר** לבא.
אם לקה **ביציאתו** (בזריחה) - סימן הוא שהפורענות **תמהר** לבא.
דעה ב' - יש אומרים: **חילוף הדברים**:
שאם לקה **בשקיעתו** - פורענות **תמהר** לבוא.
ואם **בזריחתו** - פורענות **תאחר** לבא.

מתי עם ישראל אינם צריכים לפחד מהפורענות?

ואין לך כל אומה ואומה שלוקה, שאין אלהיה לוקה עמה, שנאמר: ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים.
ובזמן שישראל עושים רצונו של מקום - אין מתייראים (אינם מפחדים) מכל אלו, שנאמר "כה אמר ה': אל דרך הגויים אל תלמדו, ומאותות השמים אל תחתו, כי **יחתו** (יפחדו) **הגויים מהמה!**" - מכאן הוכחה שעובדי כוכבים יחתו (יפחדו), ואין ישראל יחתו.

מהן הסיבות שהחמה לוקה?

תנו רבנו (ברייתא): בגלל ארבעה סיבות החמה לוקה:

סיבה א - בגלל **אב בית דין** (הרב הגדול) שמת ואינו נספד כהלכה (לא עשו לו כבוד בקבורתו, ובוהו זלזלו בכבוד התורה).

סיבה ב - ובגלל **נערה המאורסה** שצעקה בעיר (בגלל שאיש אחד אונסה) ואין מושיע לה (זה מראה על שפל מוסרי ורוחני).

סיבה ג - בגלל **משכב זכור** (גם זה מראה על שפל מוסרי ורוחני).

מהן הסיבות שהירח והכוכבים לוקים?

בגלל ארבעה סיבות מאורות (ירח וכוכבים) לוקים:

סיבה א - בגלל כותבי פלסטר (שטרות מזויפים, או מכתבי הכפשה על אדם לכתוב בשמו מה שלא צוה).

סיבה ב - בגלל מעידי עדות שקר.

סיבה ג - בגלל מגדלי בהמה דקה (כבשים ועיזים) בארץ ישראל (שאי אפשר לשמור אותם שלא יכנסו לשדות אחרים ויגרמו לנזקים).

סיבה ד - בגלל קוצצי אילנות (עצים) טובות ואפילו שהם שלהם (כיון שהם משחיתים וזה נראה כאילו בועטים בה' ומואסים בברכה שנתן להם).

מהן הסיבות שהמלכות לוקחת את הנכסים של בעלי בתים?

בגלל ארבעה סיבות נכסי בעלי בתים נמסרים למלכות:

סיבה א - בגלל אנשים שאחרי ששילמו להם את החוב שהיה להם, הם אינם קורעים את השטר, ואז אחר כך הם גובים את החוב פעם שניה ללא הצדקה ובכך גוזלים את העניים.

סיבה ב - בגלל אנשים שמלווים בריבית לאנשים מעם ישראל.

דף כט:

סיבה ג - בגלל שבעלי הבתים יכלו למחות ולצעוק על עובדי כוכבים שבדורם ולמנוע מהם לעבוד עבודה זרה, כי הם עשירים ומקשיבים להם, ובכל זאת לא עשו כלום.

סיבה ד - בגלל בעלי בתים שפוסקים צדקה ברבים (שמתחייבים לתת צדקה בפני הרבים) ואינם נותנים.

מהן הסיבות שבעלי בתים מתמוטטים כלכלית?

אמר רב: בגלל ארבעה סיבות נכסי בעלי בתים יוצאים לטמיון, שהנכסים שלהם נאלמים:

סיבה א - בגלל כובשי שכר שכיר, שמשלמים באיחור ודוחים אותו בלך ושב.

סיבה ב - בגלל עושקי שכר שכיר, שאינם משלמים את שכר השכיר לגמרי וגוזל שכרו לגמרי.

סיבה ג - בגלל שהעשירים פורקים ומשתחררים מעול המלכות מעל צווארן ונותנים את העול לחבריהם העניים שהם יסבלו את עול המלכות.

סיבה ד - בגלל גסות הרוח, שהם מתגאים ומשתררים על אחיהם בגלל שיש להם עושר יותר מאחרים.

והסיבה של גסות הרוח - היא החמורה ביותר שהיא כנגד כל הסיבות הנזכרות.

אבל בענווים כתוב: וענווים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום.

קטע ג

דף נא.

שמחת בית השואבה במקדש

משנה: מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו! במוצאי יום טוב הראשון של חג (הסוכות) ירדו הכהנים והלויים מעזרת ישראל, שהיא גבוהה, לעזרת נשים, הנמוכה ממנה, והיו מתקנים שם "תיקון גדול" (שבנו מעין מרפסת גבוהה עבור הנשים שתוכלנה לצפות בשמחה מלמעלה, וכך לא יתערבו הנשים והגברים ולא יסתכלו הגברים בנשים). מנורות של זהב היו שם (בעזרת נשים), וארבעה ספלים (מיכל עבור שמן להדליק בתוכם) של זהב בראשיהם של כל אחת מהמנורות. וארבעה סולמות היו לכל אחד ואחד מארבעת הספלים שבראש המנורות. והיו מטפסים ועולים על הסולמות ארבעה ילדים בחורים מפירחי כהונה, בחור אחד לכל סולם, ובידיהם של הבחורים האלה היו כדים של שמן, שכל אחד מהכדים מכיל מאה ועשרים לוג (כ־39 ליטר) והבחורים היו ממלאים את השמן מהכדים לכל ספל וספל שבראש העמודים.

ממכנסים שהתבלו לכהנים ומאבנטים (חגורות הכהנים) היו קורעים חתיכות כדי לעשות מהן פתילות. ובפתילות האלו, היו מדליקים את השמן שבספלים שבראש המנורות.

האור שנתנו המנורות היה גדול מאוד, ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה.

חסידיים ואנשי מעשה (אנשים בעלי מעשים טובים) היו רוקדים בפני כל העם עם אבוקות (לפידים) של אור (אש) שבידיים שלהם, והיו זורקים בזה אחר זה מספר אבוקות, ומקבלים (ותופסים) אותן בידיהם ושוב זורקים למעלה.

דף נא:

וכשהיו רוקדים היו אומרים לפני העם דברי שירות ותשבחות.

והלויים היו מנגנים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכל שיר בלא מספר. והלויים המנגנים היו עומדים על חמש עשרה מעלות (מדרגות) היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים. **וחמש עשרה** מעלות (מדרגות) אלו הן כנגד חמש עשרה שיר המעלות שבתהלים, שעל המדרגות האלה לויים היו עומדים עם כלי שיר, ואומרים שירה.

הירידה אל השילוח לשאיבת המים

משנה (המשך): **בשער העליון**, שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים, עמדו שני כוהנים ושני חצוצרות בידיהם, ובשעה שקרא הגבר (התרגול) - הכהנים האלה תקעו והריעו ותקעו, והיה זה סימן שיש ללכת ולמלאות מים ממעין השילוח, כדי לנסך את המים בבוקר, עם תמיד של שחרית.

התחילו שני הכהנים התוקעים בחצוצרות לרדת מהשער העליון, בחמש עשרה המעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים. הגיעו הכהנים **למעלה עשירית**, ושוב תקעו והריעו ותקעו. **הגיעו** הכהנים **לעזרה** (עזרת הנשים) בסוף המדרגות - תקעו והריעו ותקעו. וכך היו תוקעים והולכים (מאריכים בתקיעות האחרונות) עד שמגיעים לשער היוצא ממזרח עזרת הנשים לכיוון הר הזיתים.

היו יורדים מהכיוון המערבי לכיוון המזרחי, בשיפולי הר הבית עד שהגיעו לשער היוצא ממזרח עזרת נשים, והוא היה מכוון נגד שער ניקנור, בצד מערב, שם הכניסה לעזרה. ואז הפכו פניהם ממזרח למערב, ואמרו: אבותינו שהיו במקום הזה (בבית ראשון), הכעיסו אותך ה', בכך שהיו אחוריהם מופנים אל כיוון ההיכל, ואילו פניהם היו מופנים קדמה (מזרחה), ומשתחוים קדמה (מזרחה) לשמש, אבל אנו - ליה (לה) עינינו. **רבי יהודה** אומר: היו שונים וכופלים ואומרים: "אנו ליה, וליה עינינו".

בית המקדש השני שהורדוס בנה אותו בצורה מפוארת

הגמרא מצטטת ברייתא :

תנו רבנן : מי שלא ראה **שמחת בית השואבה** - לא ראה שמחה מימיו.

מי שלא ראה **ירושלים בתפארתה** - לא ראה כרך נחמד מעולם.

מי שלא ראה **בית המקדש בבנינו** - לא ראה בנין מפואר מעולם,

שואלת הגמרא : על איזה בית המקדש אמרו : "מי שלא ראה **בית המקדש בבנינו** - לא ראה בנין מפואר מעולם".

השיב אבני ויש אומרים השיב רב חסדא : מדובר על מקדש שני שהמלך הורדוס פיאר אותו במיוחד.

שואלת הגמרא : באיזה אבנים בנה הורדוס את המקדש?

השיב רבה : הורדוס בנה את המקדש באבני **שישא** (שיש ירוק), **ומרמרא** (שיש לבן). ויש אומרים : שהורדוס בנה את המקדש באבני **שישא כוחלא** (שיש צבוע כחול), **ומרמרא** (שיש לבן).

ובצורה זו הציב הורדוס את האבנים - הבליט החוצה בבניה של הכותל שורה של אבנים, והכניס פנימה את השורה תחתיה. ועשה מרווחים אלו בין השורות כדי שהקיר יחזיק את הסיד שנמרח עליו.

בתחילה חשב בהורדוס לצפות את אבני המקדש ולהחליקם בזהב. אבל אמרו לו חכמים : עזוב את הכתלים ותשאיר אותם כמות שהם, שכך הם יפים יותר, שהם נראים כגלי היס.

בית הכנסת של אלכסנדריא שנבנה בצורה מפוארת

תניא (ברייתא), **רבי יהודה** אומר : מי שלא ראה **דיופלוסטון** (בנין פאר) של בית הכנסת של אלכסנדריא של מצרים - לא ראה בכבודן של ישראל. וכך היה בית הכנסת נראה : היו שם שורות של תאים מכובדים, ופעמים שהיו בבית הכנסת הזה ששים ריבוא (שש מאות אלף) איש, כיוצאי מצרים. ויש אומרים שהיו בבית הכנסת הזה כפלים כיוצאי מצרים (מיליון מאתיים).

והיו בבית הכנסת הזה שבעים ואחת קתדראות (כסאות מפוארים) של זהב כנגד שבעים ואחד של סנהדרי גדולה, כל אחת ואחת מהקתדראות עשויה מזהב בכמות שאינה פחותה מעשרים ואחד רבוא (מאתיים ואחת אלף) ככרי זהב. ומינו להם אנשי אלכסנדריא סנהדרין של חכמי ישראל.

ובמה של עץ באמצע בית הכנסת, וחזן (גבאי או שמש) בית הכנסת היה עומד על הבמה והסודרים (התיבת בד גדולה) בידו. וכיון שהגיע למקום בתפילה שהיו צריכים לענות אמן, ובגלל גודלו של בית הכנסת, לא היו יכולים כולם לשמוע את שליח הציבור, לכן היה הלה החזן (גבאי או שמש) מניף בסודר, וכל העם היו עונים אמן לפי הסימן של הסודרים המונפים.

בבית הכנסת הזה לא היו בעלי המקצוע יושבים מעורבים, אלא בעלי המקצוע שהיו עוסקים בזהב היו יושבים בפני עצמם באזור מיוחד, ובעלי המקצוע שהיו עוסקים בכסף היו יושבים בפני עצמם באזור מיוחד, ונפחים בפני עצמם, וטרסיים (אומני נחושת) בפני עצמן, וגרדיים (אורגים) בפני עצמן - הסיבה לחלוקה זו בישיבה היא כדי שכשעני נכנס לשם היה מזהה את בעלי המקצוע שהוא רגיל לעבוד אליהם וכך היה פונה אליהם ומקבל מהם עבודה, ומשם פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו.

חורבן הקהילה של אלכסנדריא

אמר אבני : את כל הקהילה הזאת של בית הכנסת של אלכסנדריא הרג אלכסנדר מוקדן.

שואלת הגמרא : מה הסיבה שנענשו אנשי הקהילה הזאת של בית הכנסת של אלכסנדריא?

עונה הגמרא : משום שהם עברו על הפסוק (דברים יז) : "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד" - כלומר, לא תחזרו למצרים, והם חזרו למצרים.

כשהגיע אלכסנדר מוקדון לשם, מצא אותם בשעה שקרו בספר תורה את הפסוק (דברים כח) "ישא ה' עליך גוי מרחוק". אמר אלכסנדר: הרי עלי נאמר לבצע גזירה זאת, שהרי רציתי לבוא בספינה בדרך שמהלכה עשרה ימים, ונשבה רוח חזקה, ובאה הספינה בחמשה ימים בלבד. ונס זה הוא לאות עבורי שאני הוא זה שצריך לבצע את העונש של בני אלכסנדריה. התנפל עליהם והרגם.

תיקון גדול - הפרדה בין נשים לגברים בשמחת בית השואבה

שואלת הגמרא: מהו התיקון הגדול שכתוב במשנה שהיו עושים במוצאי יום טוב הראשון של סוכת?

השיב רבי אלעזר: כמו שכתוב בברייתא: בהתחלה העזרה היתה שטוחה, ואחר כך הקיפו אותה בגזוזטרא (מין מרפסת מוגבהת) על ידי שתקעו קורות עץ בחורים שבכותל.

ותיקנו שהנשים יושבות מלמעלה, ואנשים מלמטה, כי **בשלב ראשון** בשמחת בית השואבה הנשים היו נמצאות בפנים והאנשים מבחוץ, והיו באים לידי קלות ראש (צחוק בין נשים לגברים שאינו מכבד את המקדש). לכן **בשלב שני** - תיקנו תקנה שהנשים יושבות מבחוץ לעזרה, בהר הבית ובחיל שסביב לעזרה, ואנשים מבפנים, בתוך "עזרת נשים" ועדיין היו באים לידי קלות ראש. לכן **בשלב שלישי** - תיקנו תקנה שהנשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה.

מקשה הגמרא: כיצד עשו דבר כזה להתקין גזוזטרא בעזרה? הרי כתוב בבנין המקדש הראשון (דברי הימים א, ח) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכילי" - מלמד הכתוב שכל בנין המקדש צריך להיות אך ורק לפי הכתב הזה!

תירץ רב: הם מצאו פסוק ודרשו את הפסוק.

דף נב.

הפסוק הוא **בנביא זכריה** (פרק יב): "וספדה הארץ על הריגת משיח בן יוסף במלחמת גוג ומגוג, משפחות משפחות לבד. משפחת בית דוד לבד, ונשיהם לבד" - ומסבירה הגמרא, אמרו: והלא דברים קל וחומר: ומה לעתיד לבא - שעוסקים בהספד ואז בשעת ההספד והאבל אין יצר הרע שולט בהם, בכל זאת אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד. עכשיו בשמחת בית השואבה, שעוסקים בשמחה, ויצר הרע שולט בהם - על אחת כמה וכמה, שצריך להפריד בין הגברים לנשים.

הקדמה - מי הם משיח בן יוסף ומשיח בן דוד?

עתידים להיות שני משיחים:

משיח בן יוסף - הוא המשיח הראשון שיכין את השלבים **המעשיים**-לוגיסטיים, ויקים את המסגרות הלאומיות כצבא ותעשייה וקיבוץ העם לארצו.

משיח בן דוד - הוא המשיח הממשיך את השלבים הרוחניים-האידיאולוגיים שיביא את העם אל שלמותו הרוחנית.

המשיחים נקראים על שם יוסף ויהודה, כי **יוסף** היה משנה לפרעה מלך מצרים, ועסק בסדרי **ממשלה ושלטון**. **יהודה**, לעומת זאת, הוא התלמיד חכם ואיש ההגות הרוחני-אידיאולוגי, המסמל את המשיח הסולל דרכים לתיקון העולם כולו. **כאן נרמז** ש**משיח בן יוסף** יהיה מבני **רחל** (יוסף היה בכורה של רחל), ואילו **משיח בן דוד** יהיה מבני **לאה** (יהודה קיבל את הפונקציה של בכור לאחר חטא ראובן במעשה בלהה, וחטא שמעון ולוי בפרשת שכם).

ההספד על יצר הרע ועל משיח בן יוסף

שואלת הגמרא: על מה ההספד הזה שמדבר עליו הנביא זכריה?

עונה הגמרא: זוהי מחלוקת בין רבי דוסא לבין רבנן.

דעה א': מדובר על הספד **למשיח בן יוסף** שנהרג.

דעה ב': מדובר על הספד על יצר הרע שנהרג.

מקשה הגמרא: אפשר להבין את **דעה א'** שההספד הוא על משיח בן יוסף שנהרג, שעל משיח זה כתוב (זכריה יב) "והביטו אלי את אשר דקרו, וספדו עליו כמספד אדם על בן היחיד". אבל לא מובנת **דעה ב'** שההספד הוא על יצר הרע שנהרג, וכי על הריגת יצר הרע צריך לעשות הספד? להיפך הרי צריך לעשות שמחה!

מתרצת הגמרא: אפשר להבין את ההספד על יצר הרע לפי דרשת רבי יהודה, שאמר: לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך את יצר הרע, ושוחט אותו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. **לצדיקים** - נדמה נראה להם יצר הרע כמו **הר גבוה**, ואילו **לרשעים** - נדמה נראה יצר הרע כמו **חוט השערה**. הללו (הצדיקים) בוכים, והללו (הרשעים) בוכים. **צדיקים** בוכים - משום שנזכרים **בצערם** בשעה שנלחמו בו, ואומרים: כיצד הצלחנו להתגבר על הר גבוה כזה! **ורשעים** בוכים ואומרים: כיצד לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה! ואף **הקדוש ברוך הוא מתפלל** מהדבר עמהם, שנאמר (זכריה ח) "כה אמר ה' צבאות: כי כמו שיפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם - גם **בעיני יפלא**".

אמר רבי אסי: יצר הרע, **בהתחלה** דומה **לחוט דק** ביותר של בוכיא (עכביש), **ולבסוף**, כשנמשך אדם אחריו, הרי הוא דומה בעוביו **לעבותות** (חבלים) **העגלה**, כלומר כמו **חבל עבה** שקושרים בו את הפרה למחרישה, שנאמר (ישעיהו ה) "הוי מושכי העון בחבלי השוא, ו**לעבות** העגלה חטאה" - כלומר, החטא גורם שיצר הרע יהיה כמו חבל עבה.

משיח בן דוד

תנו רבנן: משיח בן דוד, שעתיד להגלות במהרה בימינו - אומר לו הקדוש ברוך הוא: שאל (תבקש) ממני דבר ואתן לך, שנאמר (תהלים ב) "אספרה אל חוק (יקבע הדבר לחק ולזכרון ש)בני אתה, (ואגלה לבריות כי) אני היום - ילדתיך! **שאל ממני**, ואתנה גוים נחלתך". וכיון שראה משיח בן דוד את משיח בן יוסף שנהרג, אומר לפניו: רבונו של עולם, איני מבקש ממך אלא חיים. אומר הקדוש ברוך הוא למשיח בן דוד: חיים, עד שלא אמרת - כבר התנבא עליך דוד אביך שיהיו לך, ואינך צריך לבקשם, שנאמר (תהלים כא) "חיים שאל ממך - נתתה לוי".

שמותיו של יצר הרע

דרש רבי עוירא, ויש אומרים שדרש רבי יהושע בן לוי: שבעה שמות יש ליצר הרע:

שם א' - **הקדוש ברוך הוא קרא ליצר הרע: רע**, שנאמר (בראשית ח) כי **יצר** לב האדם **רע** מנעוריו.

שם ב' - **משה רבנו קרא ליצר הרע: ערל**, שנאמר (דברים ט) ומלתם את **ערלת** לבבכם.

שם ג' - **דוד המלך קרא ליצר הרע: טמא**, שנאמר (תהלים נא) "**לב טהור** ברא לי אלהים" - משמע שיש לב **טמא**, וזהו הכוח שמושך לצד הרע.

שם ד' - **שלמה המלך קרא ליצר הרע: שונא**, שנאמר (משלי כה) "אם רעב **שונאך** האכילהו **לחם** צמא הוא השקהו **מים**, כי גחלים אתה חותה על ראשו והי **ישלם** לך!" - כלומר, אם היצר הרע שלך **רעב** להחטיא אותך, האכילהו **לחם** - כלומר, תטריח אותו במלחמתה של תורה (שתפלפל בלימוד התורה ותשקיע בכך מאמצים רבים). ואם **צמא** הוא השקהו **מים** עסוק בלימוד התורה המשוולה למים, כי בלימוד התורה שלך - גחלים אתה חותה בכך על ראשו. ואז - הי **ישלם** לך!" - כלומר הי יעזור לך שישלים עמך יצר הרע ולא ילחם נגדך להחטיאך.

שם ה' - **ישעיה המלך קרא ליצר הרע: מכשול**, שנאמר (ישעיהו נז) "סולו סולו פנו דרך הרימו **מכשול** מדרך עמי".

שם ו' - **יחזקאל הנביא קרא ליצר הרע: אבן**, שנאמר (יחזקאל לו) "והסירותי את לב **האבן** מבשרכם ונתתי לכם לב בשר".

שם ז' - **יואל הנביא קרא ליצר הרע: צפוני**, שהיצר הרע צפון ונסתר בלב האדם, שנאמר (יואל ב) "ואת **הצפוני** ארחיק מעליכם".

עונשו של יצר הרע

תנו רבנן: נאמר בנבואת יואל על העונש שיוטל על יצר הרע בעתיד:

"ואת הצפוני ארחיק מעליכם" - זה יצר הרע, שצפון ועומד בלבו של אדם.

"והדחתיו אל ארץ ציה ושממה" - ארחיק אותו למקום שאין בני אדם מצויים, כדי שלא יתגרה בהם.

ועונשו הוא בגלל:

"את פניו אל הים הקדמוני" - שנתן עיניו במקדש ראשון, והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו.

"וסופו אל הים האחרון" - שנתן עיניו במקדש שני, והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו.

"ועלה באשו ותעל צחנתו" - וגם בגלל שעוזב את אומות העולם, ומתגרה בעם ישראל.

"כי הגדיל לעשות" - אמר אביי: ובתלמידי חכמים מתגרה יצר הרע יותר מכולם.

יצר הרע מתגרה בתלמידי חכמים יותר מכולם

והגמרא מביאה ראיה שבתלמידי חכמים יצר הרע מתגרה יותר, שהחכם אביי שמע גבר אחד שאמר לאשה: מחר נשכים בבוקר ונצא ביחד לדרך. אמר אביי: אלך אני אחריהם ואם אראה שהם באים לחטוא אני אפריד אותם שלא יחטאו ביניהם בעריות, כי אביי היה חושש שיבואו לידי עבירה כיון שהולכים לבדם. הלך אביי אחריהם שלש פרסאות בשדות, ולא אירע דבר. והנה כאשר נפרדו והלכו כל אחד ואחת לדרך שונה, שמע אותם אומרים: דרך רחוקה מפרידה מעתה בינינו, ואילו היינו יכולים להמשיך וללכת בצוותא היה נעים לנו.

אמר אביי: אם עצמי הייתי שם במקום האיש הזה, לא הייתי מסוגל להמנע מלחטוא עם האשה הזאת. הלך אביי ונשען על בריח הדלת, כשהוא חושב ומצטער על כך שאותו איש שלא היה רב וחכם, הוא במדרגה יותר גבוהה ממנו שלא חטא. בא סבא אחד, ואמר לאביי: אל תצטער ותחשוב שאתה פחות ממנו, כי חכמים אמרו: כל הגדול מחברו - יצרו גדול הימנו.

יצר הרע אינו נח לרגע

אמר רבי יצחק: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, שנאמר (בראשית ו) "רק רע כל היום" - כלומר, מתווספת רעתו כל היום.

דף נב:

אמר רבי שמעון בן לקיש: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ומבקש להמיתו (בחטא שימות רוחנית ולא יזכה לחיי העולם הבא), שנאמר (תהלים לז) "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו" - יצר הרע, הנקרא "רשע", בתמידות מבקש להמית את הצדיק, ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לצדיק - הצדיק אינו יכול להתגבר על יצר הרע ולנצחו בכוחות עצמו, שנאמר (תהלים לז) "ה' לא יעזבנו (לצדיק) בידו (של יצר הרע) ולא ירשיענו (לצדיק) בהשפטו עם יצרו הרע".

כיצד להתמודד עם יצר הרע

תנא דבי רבי ישמעאל: אם פגע בך מנוול זה (יצר הרע) - משכחו לבית המדרש ללמוד תורה, ואז אם היצר הרע הוא אבן - הרי הוא נימוח בבית המדרש, שנאמר (ישעיהו נה) "הוי כל צמא לכו למים" - ומים הם תורה, כיון שנמשלה התורה למים. וכתוב (איוב יד) "אבנים - שחקו מים" - ומוכח שיש בכוח התורה, המשולה למים, לשחוק אבנים.

אם היצר הרע הוא ברזל - הרי הוא מתפוצץ שם, שנאמר (ירמיהו כג) "הלא כה דברי כאש, נאום ה', וכפטיש יפוצץ סלע" - כלומר, בשעה שהאש מפעפעת את הברזל ניתזים ממנו ניצוצות, כמו בשעת פיצוץ, ולכך נמשלה התורה, שהיא דבר ה'.

יצר הרע מסית ומקטר

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: יצר הרע, תחילה הוא מסיתו לאדם בעולם הזה, שיחטא. ואחר כך הוא בא ומעיד עליו לעולם הבא על חטאו, שנאמר (משלי כט) "מי שהוא) מפנק מנוער (מצעירותו, את יצרו הרע, למרות שיצר הרע אינו אלא) עבדו, (היות שיכול האדם למשול בו, אם ירצה, אם הוא מפנקו ואינו רודה בו, הרי) ואחריתו (בסופו של דבר, אותו העבד) יהיה מנון! (זה יהיה העד שיעיד נגדו בעולם הבא).

והראיה ש"מנון" משמעותו "עד" - שכן באטב"ח (א' מחלפת עם ט', ב' מתחלפת עם ט' וכן על זה הדרך) - לפי סדר מנין האותיות של רבי חייא, קוריאים לסהדה - מנון.

השתדרגות של יצר הרעהשתדרגות א'

רב הונא הקשה סתירה, לכאורה, בין שני פסוקים, בענין יצר הרע:

מצד אחד כתוב (הושע ד) "כי רוח זנונים התעה (את עם ישראל) ויזנו מתחת אלהיהם (שעשו להם)" - משמע שהצלחתו של יצר הרע, הקרוי רוח זנונים, היתה רק בתורת טעות בלבד.

מצד שני כתוב (הושע ה) "כי רוח זנונים בקרבם" - שיצר הרע הצליח ממש לחדור לליבם, ולא בטעות כמו בפסוק הקודם.

לכן מתרץ רב הונא: כך היא דרכו של היצר הרע: בתחילה התעם טעות בלבד, ולבסוף היה נטוע לגמרי בקרבם.

השתדרגות ב'

אמר רבא: בתחילה קראו הכתוב ליצר הרע "הַלֵּךְ" = עובר דרך בלבד, שאינו מתאכסן כאן. ולבסוף ולאחר מכן קראו הכתוב "אורח" = המתאכסן במקום לתקופה קצרה, ולבסוף קראו "איש" = בעל הבית, המתגורר במקום בקביעות, שנאמרמשל שהמשיל נתן הנביא לדוד המלך בשעה שלקח את בת שבע (שמואל ב יב): "ויבא הַלֵּךְ לאיש העשיר, ויחמול לקחת מצאנו ומבקריו לעשות לאורח". וכתוב בהמשך "ויקח את כבשת האיש הרש, ויעשה לאיש הבא אליו".

נזקי היצר הרע

אמר רבי יוחנן: אבר קטן יש לו לאדם. אם האדם מרעיב את האבר - אז שבע = יהיה שלם בגופו. אבל אם האדם משביע את האבר - אז רעב=שלעת זקנה יהיה גופו תשוש ורעב, שנאמרעל המשביעים את יצרם (הושע יג): "כמרעיתם וישבעו, שבעו וירם לבס". והעונש שלהם: "ואהי להם כמו שחל"=אטרוף אותם כמו אריה.

ה' מתחרט על ארבעה דברים שברא

אמר רב חנא בר אחא, אמרי בי רב: ארבעה דברים, כביכול "מתחרט" עליהן הקדוש ברוך הוא על שבראם. ואלו הן: גלות ישראל, כשדים, וישמעאלים, ויצר הרע.

גלות - שנאמר (ישעיהו נב) "ועתה מה לי פה (לשון חרטה) נאם ה', כי לקח עמי חנם".

כשדים - שנאמר (ישעיהו כג) "הן ארץ כשדים זה העם - הלואי ולא היה!".

ישמעאלים - שנאמר בתלונת איוב על הצלחת הרשעים בעולם (איוב יב): "כמה מרגיז הדבר, כאשר) ישליו אהלים לשודדים (הישמעאלים, שהם ערבים שודדים, יושבים באהלים, כשהם שלום וחיי) בטוחות (ולא פגע יש) למרגיזי אל (וכל ההרגוזה הזאת היא) לאשר הביא אלוה - בידו" (שהקב"ה בעצמו, שהביאם לישמעאלים לעולם, גרם זאת לעצמו, ועתה הוא כביכול "מתחרט" על כך).

יצר הרע - שנאמר במיכה אודות אשר יקרה באחרית הימים (פרק ד): "ביום ההוא, נאום ה': אספה הצולעה, והנדחה אקבצה (וכל זאת) באשר (אני עצמי) הרעתי" - אמר הקדוש ברוך הוא: אני עצמי גרמתי לסבלם של ישראל, באשר בראתי יצר הרע, שהחטיאם, והביא לחורבנם.

העונות והזכויות בידי הקדוש ברוך הוא

אמר רבי יוחנן: אלמלא שלש מקראות הללו, המעידים שהעונות והזכויות בידי הקדוש ברוך הוא, התמוטטו רגליהם של ישראל:

פסוק א' - שנאמר (מיכה ד) "ואשר הרעתי" כנזכר לעיל.

פסוק ב' - שנאמר (ירמיהו יח) "הנה כחומר ביד היוצר - כן אתם בידי בית ישראל".

פסוק ג' - שנאמר (יחזקאל לו) "והסרתי את לב האבן מבשרכם, ונתתי לכם לב בשר".

פסוק ד' - **רב פפא** אמר: גם מהפסוק הזה (יחזקאל לו): "ואת רוחי אתן בקרבכם".

ארבעת החרשים באחרית הימים

בגלל שהגמרא הביאה כמה פסוקים העוסקים במה שעתידי להתרחש באחרית הימים, לכן מביאה הגמרא ומבארת פסוק נוסף המדבר על אחרית הימים, מנבואת זכריה (זכריה ב): "ויראני ה' ארבעה חרשים אמנים" - והגמרא שואלת: מי הם אותם ארבעה חרשים?

עונה רב חנא בר ביזנא בשם **רבי שמעון חסידא**: אלו הם ארבעת האומנים (בעלי מקצוע) שיבואו בעתיד כדי לבנות את בית המקדש השלישי. ואלו הם: **משיח בן דוד**, **ומשיח בן יוסף**, שתפקידם לבנות את המקדש. **ואליהו**, הנקרא "חרש" לפי שבנה מזבח בהר הכרמל, והוא עתיד להשתלח ולבוא לפני המשיח. **ושם בן נח**, שבנה את התיבה עם נח אביו, הנקרא כהן צדק. ומצאנו ששם בן נח נקרא "חרש" (ישעיהו מא), שכתוב: "ויחזק חרש את צורף" - ודרשו (בראשית רבה), ששם בן נח, הנקרא בתורה "מלכי צדק", חיזק את אברהם אבינו, וברכו.

מקשה רב ששת: לפי מה שאמרו, שאלו הם ארבעת החרשים, קשה ההמשך באותה נבואה, שכתוב: "ויאמר אלי: אלה הקרנות אשר זרו פיזרו את יהודה" - ולפי דבריך שארבעת הרועים הם משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואליהו הנביא, הרי ארבעת אלו הם באים להשיב את עם ישראל ולא לפזר את ישראל!

תירץ רב חנא: תסתכל בהמשך הפסוק: "אלה הקרנות" ותראה מסוף הפסוק שהקרנות שבתחילתו אינן "ארבעת החרשים", אלא הם אומות העולם, שכתוב בסוף הפסוק: "ויבואו אלה (ארבעת החרשים) להחריד אותם=את אומות העולם, ולידות את קרנות הגוים, הנושאים קרן אל ארץ יהודה, לזרותה" - כלומר, שארבעת הרועים יבואו ויחרידו את האומות [הקרנות] שרצו לפזר את יהודה.

אמר רב ששת לעצמו: לא כדאי לי לדון עם רב חנא בר ביזנא באגדות, כיון שהוא בקי באגדות יותר ממני, ולא אוכל לו.

שבעת הרועים

כתוב (מיכה ה) "והיה זה שלום אשור, כי יבוא בארצנו, וכי ידרוך בארמנותינו - והקמונו עליו **שבעה רועים**, ושמונה נסיכי אדם".

שבעה רועים הם:

באמצע - דויד.

מימינו - שלשת הצדיקים הראשונים: **אדם**, **שת** ו**מתושלח**.

שמונה נסיכי אדם הם :

ישי, שאול, ושמואל.

הנביאים : עמוס, וצפניה.

צדקיה, ומשיח, ואליהו.

ארבעת המנורות שהיו במקדש בזמן שמחת בית השואבה

במשנה כתוב שהיו ארבעה סולמות כדי לעלות למנורות. ומסבירה הגמרא כי גובהה של כל מנורה הוא חמשים אמה (24 מטר). וארבעה ילדים של פרחי כהונה, ובידיהם כדי שמן של מאה ועשרים לוג כדי למלאות את המנורות.

שואלת הגמרא : האם מאה ועשרים לוג שמן היו עבור כל ארבעת המנורות ביחד, שהם שלשים לוג לכל אחד. או מאה ועשרים לוג לכל מנורה בפני עצמה?

עונה הגמרא : יש ראייה מברייטא : "ובידיהם כדי שמן של שלשים שלשים לוג, שהם כולם מאה ועשרים לוג" - כלומר, מאה ועשרים לוג לכל המנורות יחד, שלכל מנורה שלושים לוג.

שבחם של פרחי כהונה

תנא : והן, פרחי הכהונה הללו, משובחים היו יותר מהכהן שהיה בנה של מרתא בת בייתוס. שהוא הכהן, בנה של מרתא בת בייתוס, היה מרים לבדו בידיו שתי ירכות (רגלי) של שור הגדול שהובא לקורבן עולה, שהיו קונים אותו באלף זוז ומשקלו כבד מאד. והיה הכהן הזה הולך על הכבש (הרמפה שעליה היו עולים מלמטה עד למעלה למזבח) בנחת, עקב בצד גודל, ולא היה ממחר לפרוק משאו. ולא הניחוהו אחיו הכהנים לעשות כן לשאת את שתי הירכות הללו לבדו, משום שכתוב [משלי יז] "ברב עם הדרת מלך" - כלומר, כדאי שהרבה כהנים יקחו חלק ברמת הירכיים של השור.

ומסבירה הגמרא : שפרחי הכהונה לא היו משובחים יותר מהכהן הזה, בגלל שנשאו משקל יותר כבד, כי שתי הירכות היו כבדים יותר משלשים לוג. אלא הפרחי כהונה היו משובחים ממנו בגלל שהכהן היה עולה עם משאו על כבש, ושיפוע הכבש היה נוח לעלות עליו, שהיה השיפוע ביחס של אמה גובה לכל ארבע אמות אורך. ואילו פרחי הכהונה היו עולים על סולמות, שהיו עומדות הסולמות בזווית זקופה, שקשה מאד לטפס עליהם עם משא של שלשים לוג.

סוף החומר בגמרא לבגרות

לא לשכוח - ללמוד גם את המבוא לתושב"ע מתוך החוברת במעגלי ההלכה מסלול תושב"ע **עמודים 9-26** (עד סוף נושא 2 המסתיים במילים : "על עצמה כמנהיגיה).

הבאתי כאן סיכום רק לחלק מהחומר עמודים 9 - 18 שימו לב להשלים את השאר.

מבוא לתושב"ע - סיכום (עמודים 9 - 18)

1. השתלשלות התורה

קצרה

- א. המשנה הראשונה במסכת אבות מתארת את השתלשלות התורה מתקופת המקרא ועד תקופת אנשי כנסת הגדולה. כתוב כמה היו במועצת אנשי כנה"ג? כתוב חמישה שמות מתוכם? מה הם עשו בפועל?
- ב. המשנה מתארת מעבר של התורה ממשה רבינו ועד אנשי כנה"ג. מה בדיוק העבירו בהשתלשלות הזאת? (תאר מה קיבל משה בסיני ומה הוא העביר הלאה)

תשובה

- א. 120 נביאים וזקנים שהיו בתחילת תקופת הבית השני (בימי עזרא הסופר שעלה עם שיבת ציון). חלק משמותיהם: חגי, זכריה ומלאכי (נביאים אחרונים), דניאל, מישאל ועזריה, מרדכי. הם תקנו תקנות וגזרו גזירות לחיזוק התורה והאמונה.
- ב. משה העביר את התורה שבכתב (חמישה חומשי תורה) ועימה את המידות שבהן אפשר לדרוש את התורה שבכתב ואת התורה שבעל פה.

2. אנשי כנסת הגדולה

- א. אחת מהתקנות שתיקנו אנשי כנה"ג היה בנושא התפילה. כתוב אם איזה בעיה הם היו צריכים להתמודד בעת קביעת התפילה? ותאר כיצד הם קבעו את מבנה התפילה?
- ב. כמה שנים ארכה תקופת אנשי כנסת הגדולה? מי היה האחרון שבהם?

תשובה

- א. הבעיה שעלתה בפניהם היתה שהעולים מהגולה לא ידעו לדבר בלשון הקודש. ולכן אנשי כנה"ג קבעו נוסח אחיד לכולם. הם קבעו תפילה עם 18 ברכות כאשר 3 הראשונות הם ברכות ושבח להקב"ה האמצעיות בקשות אישיות וציבוריות ו3 האחרונות הודאה.
- ב. בערך 200 שנה. האחרון שבהם משיירי כנסת הגדולה היה שמעון הצדיק

3. תקופת הזוגות

- א. לאחר סיום תקופת מועצת אנשי כנסת הגדולה, איזה מוסד הולך ומתחזק? מניין הגיע שמו של המוסד הזה? כמה חכמים היו בו?
- ב. תקופת הזוגות היה בנוי משני תלמידי חכמים הגדולים בחכמה. מה היה תפקידו של כל אחד מהם? כתוב שתי זוגות שהיו (4 שמות בסך הכל)

תשובה

- א. סנהדרין. מילה ביוונית שפרושה: מועצה או כינוס. סנהדרין גדולה היא בית דין של שבעים ואחד דיינים, ההנהגה ההלכתית העליונה בעם ישראל.
- ב. הגדול שבהם היה ראש הסנהדרין שכונה גם ראש הישיבה. בן זוגו היה אב בית הדין, שהיה המשנה שלו. דוגמאות לזוגות שהיו: יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן, יהושע בן פרחיה וניתאי הארבל, יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, הלל ושמאי.

4. המשנה

- א. המשנה מקיפה כמעט את כל הנושאים ההלכתיים שקיימים והיא מחולקת למספר סדרים. כתוב את שמות הסדרים ובמה עוסק כל אחד מהם.

- ב. ישנם הרבה משניות שרבי לא הכניס לתוך הסדרי משנה. איך נקראו אותם משניות שלא נכנסו לסדרי משנה? איך קראו לקובץ שיצר רבי חייא תלמידו של רבי מאתם משניות?

תשובה

- א. זרעים – עוסק בעיקר במצוות התלויות בארץ
מועד – עוסק בשבת ובמועדי ישראל
נשים – עוסק בעיקר בכינון משפחה ובפירוקה בעת הצורך
נזיקין – עוסק בעיקר ביחסים שבין אדם לחבירו מבחינת נזקים, יחסי שכנות וענייני ממונות
קדשים – עוסק בעיקר בהלכות המקדש
טהרות – עוסק בדיני טומאה וטהרה
- ב. ברייתות (משניות חיצוניות). רבי חייא ערך קובץ גדול מאותם ברייתות במתכונת המשנה וקרא להם תוספתא.

5. מדרשי הלכה

- א. מי כתב את מדרשי ההלכה? איך מדרשי ההלכה מסודרים? ובמה הם בעיקר מתעסקים?
ב. כתוב את שמותם של מדרשי ההלכה ולאיזה ספר הם שייכים.

תשובה

- א. תנאים. מדרשים אלו מסודרים כסדר פסוקי התורה ועיקר עניינם הוא בנושאים ההלכתיים שבתורה.
ב. "מכילתא" דבי רבי ישמעאל על ספר שמות
"מכילתא" דבי רבי עקיבא על ספר שמות
"ספרא" על ספר ויקרא
"ספרי" על ספר במדבר ודברים

6. אמוראים

- א. תורתם של האמוראים התחלק לשתי מרכזים גדולים: אחד בארץ ישראל ואחד בבבל. כתוב את שמותם של שני האמוראים שהתחילו את העברת תורתו של רבי בארץ ישראל. וכן כתוב את שמותם של שני האמוראים שהתחילו בבבל.
ב. איך קראו לספרם של אמוראי ארץ ישראל ועל איזה מששת סדרי משנה הם כתובים? ואיך קראו לספרם של אמוראי בבל ועל איזה מששת סדרי משנה הם כתובים? איזה ספר נחתם מאוחר יותר?

תשובה

- א. רבי חייא ורבי אושעיא התחילו את העברת תורתו של רבי בארץ ישראל. רב ושמואל התחילו את תקופת האמוראים בבבל

- ב. תלמוד ירושלמי שנקרא כך על שם כבודה של ירושלים והוא כתוב על ארבעה סדרים באופן מלא: זרעים, מועד, נשים ונזיקין. ועל מסכת אחת מטהרות: נידה. תלמוד בבלי נכתב על: מועד, נשים ונזיקים וקודשים באופן מלא. על מסכת ברכות מזרעים ועל מסכת נידה מטהרות. התלמוד הבבלי נחתם מאוחר יותר בכמה מאות שנים.

7. מדרשי אגדה

- א. איפה מופיעים מדרשי אגדה? כתוב על שתי מקומות לפחות.
 ב. על מה מדרשי האגדה מוסבים? האם הם מסודרים בסדר כל שהוא? מה מטרתם?

תשובה

- א. מדרשי האגדה משולבים בתוך התלמוד הבבלי והירושלמי, או כביאור לפסוקי המקרא או כסתם משל או סיפור שיש בו מוסר ודבר חכמה בצידו. מדרשי האגדה מופיעים גם כיצירה בפני עצמה בספר מדרש רבה על חמשה חומשי תורה ועוד כמה ספרי מדרשים.
 ב. או על הנושא המופיע בתלמוד או כפרוש על פסוקי התנ"ך. בספרי המדרשים עצמם, מדרש רבה ותנחומא הם מסודרים על פי סדר הפסוקים. מטרתם לעיין ביסודות האמונה ובמוסר, בהגות ודרך ארץ.

8. תקופת הסבוראים והגאונים

- א. לאחר איזה תקופה הגיעו הסבוראים? מדוע נקראו כך? מה היה תפקידם?
 ב. כתוב שתי שמות של גאונים בעלי חיבור משמעותי. וכתוב את שם החיבור ובמה הוא עוסק.

תשובה

- א. לאחר תקופת האמוראים. הם נקראו כך על שם שהסבירו את ההוראות וההלכות שבתלמוד. הם לא הוסיפו עוד הלכות ושמעות מעצמם.
 ב. הרב עמרם גאון – כתב 'סידור רב עמרם גאון' שהיווה מקור מרכזי להלכות תפילה לנוסחאות בתפילה
 הרב סעדיה גאון – גם כתב סידור. שגם יש בו מקורות להלכות ונוסחאות בתפילה
 הרב אחאי גאון – 'שאלות דרב אחאי גאון', בנוי לפי סדר פרשיות שבוע וכולל בתוכו דברי הלכה ואגדה
 רב שרירא גאון – 'איגרת דרב שרירא גאון' המכילה ידיעות חשובות ביותר על השתלשלות תורה שבע"פ ונושאה עד סוף תקופת הגאונים

9. תקופת הראשונים

- א. באיזה מקומות התחילה תקופת הראשונים להתפתח וכיצד הגיעו לשם מבבל?
 ב. מנה 3 שמות ראשונים שהוציאו ספר או ספרים. כתוב את שם הספר ועל מה הוא נכתב.

תשובה

א. צפון אפריקה, מצרים, ספרד, צרפת וגרמניה. יש מסורת אגדה על ארבעה חכמים גדולים שהפליגו בספינה לדבר מצווה ונפלו בשבי וכל אחד מהם הורד בארץ אחרת וחכמים אלו התחילו את מרכזי התורה בארצות הללו.

ב. רבינו חננאל (ר"ח), צפון אפריקה, פרוש מקיף לתלמוד.

רבינו שלמה יצחקי (רש"י), צרפת, פרוש מקיף לתלמוד ולחמישה חומשי תורה

רבינו יצחק פסי (רי"ף), ספרד, חיבור הלכתי לפי סדר התלמוד (יש שכינוהו 'תלמוד קטן')

רבינו אשר (רא"ש), צרפת, חיבור הלכתי על גבי חיבורו של הרי"ף

רבינו תם (ר"ת), נכדו של רש"י, אחד מבעלי התוס' פרוש על התלמוד

10. ספרי פסיקה בתקופת הראשונים

א. מה תוכן סדרת ספריו של הרמב"ם: הי"ד החזקה? מה הצורך שראה הרמב"ם לכתוב סדרה זו?

ב. אלו 3 חיבורים הלכתיים נכתבו בעקבות חיבורו של הרמב"ם – מנה אותם לפי סדרם הכרונולוגי.

תשובה

א. היד החזקה-ספרי הלכה, מקיפים את כל נושאי ההלכה. בהלכות יום יומיות- כתפילה שבת ומועד, וכן הלכות שנהגו בזמן שהמקדש היה קיים-כדיני קורבנות, טומאה וטהרה.

הצורך בחיבור: (1) חוסר אפשרות להסיק הלכה למעשה מהמקורות הקיימים. (2) חוסר יכולת להתמיד בלימוד ההלכות על מנת להסיק מסקנות הלכתיות.

ב. "ארבעה הטורים" – חיבורו של רבנו יעקב בעל הטורים (בנו של הרא"ש), ארבעה הטורים: אורח חיים (הלכות תפילה, קימה, ברכות, שבת וכדו'), יורה דעה (איסור והיתר כמו כשרות ונידה וכדו'), אבן העזר (כתובות, קידושין וכדו'), חושן משפט (נזיקין וממונות)

"בית יוסף" ו"שולחן ערוך" – חיבורו של ר' יוסף קארו, חיבור הלכתי על גבי ארבעה הטורים. החיבור משקף לרוב את דעתם של הפוסקים הספרדים

"רמ"א" – רבי משה איסרליש, שכתב את חיבורו על גבי השולחן ערוך ומשקף לרוב את דעתם של הפוסקים האשכנזים

11. מחתימת השולחן ערוך עד זמנינו – ספרי פסיקה

א. כתוב שני ספרי פסיקה (אשכנזי וספרדי) שנכתבו לאחר חתימת השולחן ערוך והם נפוצים ומקובלים בידי רבים. ספר אחד השייך לקהילות אשכנז ואחד ששייך לקהילות יוצאי ספרד. וכתוב בכל אחד מהם – באיזה הלכות הוא עוסק.

ב. במה מתייחד עולם ספרי השו"ת (כגון: שו"ת הרטב"א, יביע אומר, אגרות משה...) משאר ספרי פסיקת הלכה (שולחן ערוך, רמב"ם..)?

- א. "קיצור שולחן ערוך" – ספרו של הרב שלמה גנצפריד (הונגריה) שסיכם בקצרה ובאופן בהיר את ההלכות – נפוץ בקהילות אשכנז
- "כף החיים" – ספרו של הרב יעקב חיים סופר (בגדד-ארץ ישראל) שנכתב סביב השולחן ערוך על החלקים 'אורח חיים' ו'יורה דעה'. שילוב של פסיקה הלכתית עם תורת הנסתר. נפוץ בקהילות יוצאי ספרד
- ב. עולם ספרי השו"ת שונה כי הוא לא כתוב כחיבור מסודר שנועד להורות הלכות פסוקות לציבור. השו"ת הגיע לענות על שאלות הלכתיות שעלו מהשטח בענייני היום יום כמו הלכות טהרת המשפחה, ברכות, תפילה שבת ומועדים וכדו'. הם נועדו לתת פתרונות ותשובות לאותם אלו שאין להם את הידיעות לבדוק ולחפש בספרי ההלכה תשובה לשאלותיהם ולכן הם פנו בשאלות פרטיות.

12. התפתחות התורה היום

- א. מי הוא זה שהכריז על לימוד הדף גמרא היומי? כמה זמן לוקח לסיים את כל הש"ס ללומדי הדף היומי? מנה עוד 2 לימודים שנוהגים היום בציבור ללימוד יומי.
- ב. כיום עם ההתפתחות הרפואית והטכנולוגית, יש מכונים הלכתיים שעוסקים בתחומים הללו למציאת פתרונות חדשניים. כתוב על אחד מתחומים אלו (טכנולוגיה או רפואה) אלו שאלות הלכתיות או פתרונות הלכתיים התחדשו בשנים אחרונות?

תשובה

- א. הרב מאיר שפירא. לימוד כל הש"ס לוקח שבע וחצי שנים. ישנם עוד מפעלים בהם הכל לומדים מדי יום את אותו נושא: פרק יומי בתנ"ך, משנה יומית, הלכה יומית, רמב"ם יומי
- ב. טכנולוגיה – כיצד ניתן להתאים מכשור רפואי לשימוש בשבת בבתי החולים או להתאים מכשור צבאי לשימוש בשבת עבור כוחות הבטחון בצבא ובמשטרה
- רפואה – קביעת רגע המוות, תרומת איברים, השתלת אברים, פוריות, הריון ולידה...

לשים לב! - חסר בסיכום את עמודים 19-26